

Hadislere Göre Cinsel Organa Dokunmanın (Messü'l-Ferc) Abdeste Etkisi

Hüseyin KAHRAMAN

Doç. Dr., U.Ü. İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı

huskahraman@hotmail.com

Özet

Abdest, dinî bir temizliktir. Bu temizlik, el-Mâide Suresi 5/6'da emredilmiştir. Bu âyet aynı zamanda abdestin, farzlarına da işâret etmektedir. Ancak bu konu mezhepler arasında ihtilâfıdır. Abdesti bozan şeyler konusunda da ihtilâf vardır. Bu ihtilâflardan biri de cinsel organa dokunmadır. Bu konuda iki farklı görüş ortaya konmuştur. Makâlede bu görüşler ve dayandıkları deliller üzerinde durulacaktır.

Abstract

The Influence of Touching Genitals on Ablution According to Hadiths

The ablution is religious cleanliness. This cleanliness is commanded in Surah el-Maida 5/6 in Quran. This verse, at the same time, indicates the ablution's obligations. But the juristic schools differ in these obligations. There are some differences between schools also in which cancels the ablution. One of these differences is touching genitals. There is two different contents in this subject. This study contains a critique of these contents and their evidences.

Anahtar Kelimeler: Fıkhî hadis, dokunma, abdest.

Key Words: Juristic hadith, touching, ablution.

I. GİRİŞ

Abdest; başta namaz olmak üzere bazı ibadetlerin yerine getirilmesinden önce yapılan ve kendisi de başlı başına ibadet hükmünde olan dinî temizliktir. Bu temizlik, Kur'ân'da "Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın, başlarınızı meshedip topuklarınıza kadar ayaklarınızı yıkayın."¹ âyetiyle emredilmiştir. Bu âyet aynı zamanda abdestin farzlarına da işaret etmektedir. Bazı mezhepler abdestin farzlarını âyette ifade edilen bu fiillerden ibaret kabul ederken bazıları bunlara niyet, tertip, uzuvların peş peşe yıkanması ve yıkama esnasında uzuvların ovulması gibi hususlardan bir veya birkaçını da ilâve etmişlerdir.

Benzer ihtilâflar abdesti bozan hususlar için de geçerlidir. Buna göre idrâr ve dışkı yollarından bir şey çıkması; cinsî münâsebet; şuurun kontrolüne engel olan bayılma, delirme, sarhoş olma ve uyku hallerinin abdesti bozduğunda ittifâk vardır. Ancak meselâ vücudun her hangi bir yerinden kan, irin ve cerehât gibi bir sıvının çıkıp akması, ağız dolusu kusmak, namazda kahkaha ile gülmek ve karşı cinsten birine dokunmak gibi hususların abdesti bozup bozmadığında ihtilâf edilmiştir.²

Abdeste etkisinde ihtilâf edilen hususlardan biri de kişinin cinsel organına dokunmasıdır. Makâlede özellikle, bu ihtilâflı konu hakkında rivâyet edilen hadisler ve bunların tenkidi üzerinde durulacaktır. Ancak bu rivâyetler, cinsel organa dokunmanın abdeste etkisi hakkında ortaya konan görüşlerle bağlantılı olarak takdim edilecek, ayrıca konunun bütünlük arz etmesi açısından bu hususta kullanılan diğer delillere de değinilecektir.

II. CİNSEL ORGANA DOKUNMANIN ABDESTE ETKİSİNE DAİR GÖRÜŞLER, DELİLLERİ VE TENKİDİ

Bu konuda temel olarak iki görüşün ortaya atıldığı görülmektedir:

¹ el-Mâide 5/6. Âyet meâllerinde Türkiye Diyanet Vakfı tarafından hazırlanan *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli* isimli çalışma esas alınmıştır.

² Bu hususlardan her biri müstakil bir makâlede ele alınmaya çalışılacaktır.

A. “Cinsel Organa Dokunmak Abdesti Bozar” Görüşü ve Delilleri

Şâfilere göre kişi, elinin iç tarafıyla ve doğrudan yani arada herhangi bir örtü/giysi olmaksızın cinsel organına dokunursa abdesti bozulur. Böyle bir fiili kasıtlı veya kasıtsız olarak yapması arasında fark yoktur. Nitekim İmâm Şâfiî'ye (204/820) göre kasten yapılması durumunda abdesti bozan şeyler, kasıtsız yapılması durumunda da aynı sonucu doğurur. Dokunulan yerin, cinsel bölgenin bir kısmı veya çoğu/tamamı olması arasında da fark yoktur. Kişinin sadece ön değil, arka tarafına dokunması da abdestinin bozulmasına yol açar. Aynı şekilde kendisinin değil de meselâ eşinin veya bir çocuğun ön veya arkasına dokunması da abdestini bozar. Bu yerlerine dokunulan kişinin sağ veya ölü olması arasında da fark yoktur. İmâm Şâfiî'ye göre abdestin bozulmasına neden olan bu hususlar kadınlar için de geçerlidir. Dolayısıyla kadın kendisinin veya eşinin cinsel organına dokunursa abdesti bozulur. Kişinin, cinsel organına değil de yakın çevresine; meselâ husyelerine, kalçalarına veya baldırlarına dokunması abdestine zarar vermez.

İmâm Şâfiî'ye göre kişi, zikri geçen bu yerlere elin içiyle değil de meselâ dışı/üstü veya kolunun herhangi bir bölümü ile dokunursa abdesti bozulmaz. İmâm Şâfiî, bu görüşüne yöneltilen veya yöneltilmesi muhtemel itirazlara da cevap verir ve “إف ضاء باليد” (elini uzatmak, dokunmak) ifadesi ancak elin iç tarafıyla gerçekleşen fiil için kullanılır” der. Ona göre secde eden insan için kullanılan “الأرض” yani “eliyle yere dokunur, ellerini yere koyar, elini yere uzatır” ifadesinde veya rükû yapan kişiyi vasfen söylenen “أفضى” “elini dizine koyar” sözünde kastedilen, hep elin iç tarafı yani ayasıdır. Mâlikî hadisçi Muhammed b. Abdilbâkî ez-Zürkânî (1122/1710) de bu ifadeyi aynı şekilde yorumlar.³

İmâm Şâfiî'ye göre Hz. Peygamber'in “hayız kanına dokunan kişinin elini yıkaması gerektiği” yönündeki hadise bakarak cinsel organına dokunan kişinin de elini yıkaması aslında yeterli olmalıdır. Zira kan, cinsel organa göre daha pistir. Buradan hareketle yani kıyâs yoluyla, “necis bir şeye dokunmanın abdesti bozmadığı” sonucuna ulaşılabilir. Ancak cinsel organa dokunmanın abdesti bozduğuna dair vârid olan haberler böyle bir kıyâsa imkân vermemektedir.⁴

Ahmed b. Hanbel'den (241/855) nakledilen iki görüşten meşhûr olanına göre de cinsel uzva dokunmak abdesti bozar. Ondan

³ Bu görüş için bkz. İmâm Şâfiî, Muhammed b. İdris, *el-Ümm*, thk. Muhammed Zühri en-Neccâr, Beyrut trs., I, 19-20; Zürkânî, Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf, *Şerhu'z-Zürkânî*, Beyrut 1411, I, 129.

⁴ Bkz. *el-Ümm*, I, 20.

nakledilen ikinci görüş, bu durumun abdeste etkisinin olmadığı yönündedir.⁵

İmâm Mâlik (179/795) ise cinsel organa dokunmanın abdeste etkisi konusunu “باب الوضوء من مس الفرج” başlığı altında işler. Burada Hz. Peygamber ve sahâbilere izâfe ile naklettiği altı haberin tamamı, mezkûr durumun abdesti bozacağına delâlet etmektedir.⁶ Konu ile alakalı olarak kendi görüşüne delâlet eden bir açıklama yapmamasından ve aksine delâlet eden haberlere yer vermemesinden hareketle İmâm Mâlik’in de “cinsel uzva dokunmanın abdesti bozduğu” kanaatinde olduğu söylenebilir. Nitekim Mâlikî hadis âlimi Zûrkânî (1122/1710) de, Ebû Hanîfe dışında kalan üç mezhep imâmının “tenâsül uzvuna dokunmanın abdesti bozacağını savunduğunu” ifade etmektedir.⁷ Bir başka Mâlikî âlim İbn Abdilberr’in (463/1071) ifade ettiğine göre ise İmâm Mâlik önceleri bu konuda hüküm vermekte zorlanmıştı. Fakat daha sonra konu ile ilgili görüşü şöylece istikrâr bulmuştur: Eğer bir kişi abdestli iken kasten cinsel organına dokunur ve namaz kılar; vâkit henüz çıkmamışsa abdestini ve namazını iâde eder. Ancak cinsel uzvuna dokunduğunu o namazın vakti çıktıktan sonra hatırlarsa, iâde etmesine gerek yoktur.⁸

Hanefiler dışında kalan üç mezhebin bu konuda dayandığı deliller şunlardır:

1. Hadisler

Cinsel uzva dokunmanın abdesti bozduğunu savunan mezheplere mensup ilim adamlarına göre on küsur sahâbî Hz. Peygamber’den “cinsel organa dokunmanın abdesti bozduğuna” dair hadis

⁵ Bkz. İbn Kudâme, Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed, *el-Muğni*, Beyrut 1405, I, 116. İbn Kudâme bir başka eserinde, cinsel organa dokunmanın abdeste etkisi konusunda ilim dünyasında genel olarak “mutlak olarak bozmaz”, “mutlak olarak bozar” ve “dokunma kastı varsa bozar, aksi takdirde bozmaz” şeklinde üç görüşün ileri sürüldüğünü ifade eder. Ona göre bu görüşler içinde en sahihi/doğrusu “mutlak olarak bozar” yönündeki ikinci görüştür (bkz. İbn Kudâme, *el-Kâfi fi Fıkhî'l-İmâm Ahmed*, thk. Züheyr eş-Şâviş, Beyrut 1988, I, 45). İbn Teymiyye ve Ebû İshâk gibi Hanbelî ilim adamları da “cinsel organa dokunmanın mutlak olarak abdesti bozduğu” şeklindeki görüşü daha sahih bulmaktadır. Bkz. İbn Teymiyye, Ahmed b. Abdülhalîm, *Şerhu'l-'Umde*, Riyâd 1413, I, 306; Ebû İshâk el-Hanbelî, İbrahim b. Muhammed b. Abdillâh, *el-Mübdâi*, el-Mektubü'l-İslâmî, Beyrut 1400, I, 160.

⁶ Bkz. *Muvatta'*, Tahâret, 58-63.

⁷ Bkz. Zûrkânî, *Şerhu'z-Zûrkânî*, I, 129.

⁸ Bkz. İbn Abdilberr, Yûsuf b. Abdillâh en-Nemerî, *et-Temhîd*, thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî - Muhammed Abdülbekir el-Bekrî, Magrib 1387, XVII, 199.

nakletmiştir.⁹ Zürkânî, bu rakamın on yedi olduğuna dair bir bilgi aktarır ve buna dayanarak “cinsel uzva dokunmanın abdesti bozduğuna” dair hadisin mütevâtir olduğunu ifade eder.¹⁰

Hanefiler dışında kalan üz mezhebin bu konuda delil gösterdiği hadislerin en meşhurları şunlardır:

a. Bûsra bnt. Safvân Hadisi

İmâm Mâlik, İmâm Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel tarafından nakledilen bu hadise göre tâbiîn ulemâsından Urve b. ez-Zübeyr (93/712) şöyle demektedir: “Mervân b. el-Hakem’in (65/685) yanına girdim. Abdesti bozan şeyleri müzâkere ettik. Mervân ‘Cinsel organa dokunmaktan dolayı da abdest gerekir’ dedi. ‘Böyle bir şey bilmiyorum’ cevâbını verdim. Bunun üzerine Mervân şöyle dedi: ‘Bana Bûsra bnt. Safvân’ın naklettiğine göre Hz. Peygamber

أحذكم مس إذا“ ذكره فليتوضأ“

‘Eğer biriniz cinsel organına dokunursa abdest alsın’ buyurmuştur”.¹¹

İbn Huzeyme’nin (311/924) ifadesine göre İmâm Şâfiî bu hadise dayanarak kıyâsı terk etmiş ve cinsel organa dokunmanın abdesti gerektirdiğine hükmetmiştir. Nitekim İmâm Şâfiî de “Böyle söylüyorum, çünkü Urve bu hadisi bizzat Bûsra’dan işitmiştir” demektedir.¹²

Hanbelî ve Mâlikî müellifler de Bûsra hadisi ile ilgili olarak bazı önemli hadis âlimlerinin değerlendirmelerini aktarır. Buna göre Ahmed b. Hanbel, Bûsra hadisinin sahih olduğunu söylemiştir. Yahya b. Maîn’e (233/848) göre de Bûsra hadisi sahihtir. Buhârî (256/870), Bûsra hadisi için “Bu konuda nakledilen hadisler içinde en sahihi Bûsra rivâyetidir” değerlendirmesinde bulunmuştur. Tirmizî’ye göre ise “Bûsra hadisi hasen-sahihtir”.¹³ İbn Kudâme de senedsiz olarak naklettiği bu hadisi “حدید لنا” “bizim hadisimiz” şek-

⁹ Bkz. Nevevî, Muhyiddin b. Şeref, *el-Mecmû’*, Beyrut 1996, II, 54; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 116; İbn Teymiyye, *Şerhu’l-’Umde*, I, 307; Ebû İshâk el-Hanbelî, *el-Mübdî*, I, 161.

¹⁰ Zürkânî, *Şerû’z-Zürkânî*, I, 130. Daha sonra bu konuda hadis nakleden sahâbîlerin isimlerine işaret ettiğine göre Zürkânî’nin bu tevâtürten kastı “manevî mütevâtir” olmalıdır.

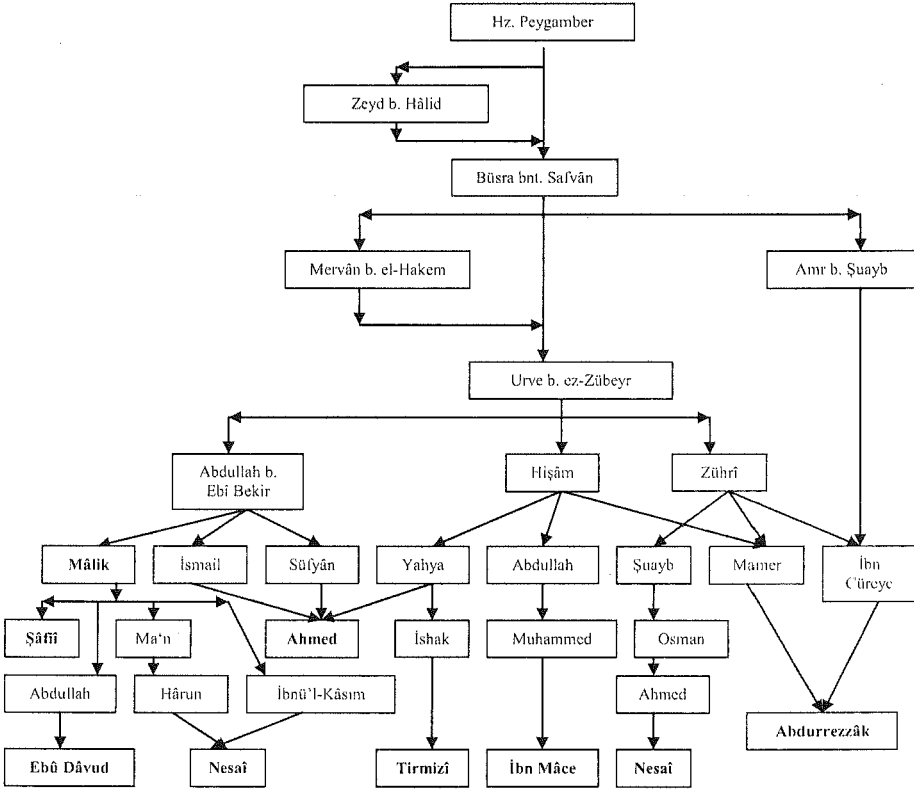
¹¹ Bkz. İmâm Mâlik, *Muvatta’*, Tahâret, 58; İmâm Şâfiî, *el-Ümm*, I, 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 406-407.

¹² Bu nakiller için bkz. bkz. Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn, *Sünen*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, Mekke 1994, I, 130.

¹³ Bu değerlendirmeler için bkz. İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, XVII, 191-192; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 116; İbn Teymiyye, *Şerhu’l-’Umde*, I, 306; Ebû İshâk el-Hanbelî, *el-Mübdî*, I, 160.

linde takdim eder.¹⁴ Dolayısıyla Bûsra hadisi, Hanefîler dışında kalan üç mezhebin temel delili konumundadır.

Bûsra bnt. Safvân hadisi, bazı hadisçiler tarafından da rivâyet edilmiştir. Bütün bu rivâyetler bir araya toplandığında şöyle bir sened şemasına sahip olduğu görülür:

Görüleceği üzere İmâm Şâfiî, hadisi doğrudan İmâm Mâlik'ten nakletmektedir. Nitekim hadis İmâm Mâlik (179/795) tarafından da aynı lafızlarla nakledilmiştir.¹⁵ Ebû Dâvud (275/889) ve Nesâî (303/915) rivâyeti de İmâm Mâlik kanalıyla gelmektedir.¹⁶

Hadis âlimlerinin naklettiği Bûsra rivâyetleri içinde, İmâm Şâfiî'nin verdiği metne göre çeşitli farklılıklar taşıyanlar da bulunmaktadır. Meselâ Abdurrezzâk (211/826) tarafından rivâyet edilen

¹⁴ Bkz. *el-Muğnî*, I, 116.

¹⁵ Bkz. İmâm Mâlik, *Muvatta'*, Tahâret, 58.

¹⁶ Bkz. *Ebû Dâvud*, Tahâret, 70 (181 no'lu rivâyet); *Nesâî*, Tahâret, 118.

bir metne göre Bûsra, Hz. Peygamber'e "Yâ Rasûlallah! Namaz için abdest alıyoruz. Daha sonra elimizi giysimizin içine sokup cinsel organımıza dokunuyoruz. Bu durumda tekrar abdest almamız gerekir mi?" diye sormakta, O da "Evet. Eğer kişi abdest aldıktan sonra cinsel organına dokunursa (ve abdestini yenilemeden namaz kılsa) hem namazını hem de abdestini iâde etmelidir" cevabını vermektedir.¹⁷

Abdürrezzâk, Ahmed b. Hanbel (241/855) ve Nesai'nin naklettiği bazı metinlerde "Urve'nin, Mervân b. el-Hakem tarafından nakledilen bu hadisten iknâ olmadığı, bunun üzerine onun da Bûsra bnt. Safvân'a bir adamını göndererek rivâyeti teyit ettirdiği" bilgisine yer verilmektedir.¹⁸ Nesai'nin bu rivâyetinde ayrıca, bu konuşmanın geçtiği esnada Mervân'ın Medine vâlisi olduğuna da dikkat çekilir.¹⁹ Ahmed b. Hanbel'in bir ve Tirmizi'nin iki rivâyetinde ise Urve'nin bu hadisi Mervân yoluyla değil doğrudan Bûsra bnt. Safvân'dan aldığı görülmektedir.²⁰

Bu hadisin Abdürrezzâk tarafından nakledilen bir başka rivâyetinde ise Bûsra bnt. Safvân metni doğrudan Hz. Peygamber'den değil Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den nakletmektedir. Yani bu rivâyette, hadisi Hz. Peygamber'e izâfe ile nakleden Bûsra değil Zeyd b. Hâlid'dir.²¹ Nitekim İbn Ebî Şeybe'nin (235/849) *Musannef*'inde, Zeyd b. Hâlid'in Hz. Peygamber'e izâfe ile "من مس في رجه في ليه توضأ" "Kim cinsel organına dokunursa abdest alsın" şeklinde bir metin naklettiği görülür.²²

¹⁷ Bu rivâyet için bkz. Abdürrezzak, Ebû Bekir Abdürrezzak b. Hemmâm, *el-Musannef*, thk. Habiburrahman el-Azami, Beyrut 1403, I, 112.

¹⁸ Bkz. Abdürrezzâk, *el-Musannef*, I, 113; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 406, 407; Nesai, Tahâret, 118.

¹⁹ Hadisin bu bilgiye yer veren bir rivâyeti için ayrıca bkz. İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, XVII, 188. Muâviye'nin iktidârı ele geçirmesinin ardından Mervân b. el-Hakem, 42-49/662-669 yılları arasında yani 7 sene müddetle merkezi Medine olan Hicâz bölge vâililiği yapmıştır. Mervân, 54/674 yılında tekrar bu göreve atanmış ve iki yıl (54-56/674-676) Hicâz valiliğinde bulunmuştur. Mervân b. el-Hakem (65/685) hakkında geniş bilgi ve kaynaklar için bkz. İrfan Aycan, "Mervân I", *DİA*, XXIX, 225-227.

²⁰ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 406-407; Tirmizi, Tahâret, 61 (82 ve 84 no'lu rivâyetler).

²¹ Bu rivâyet için bkz. *el-Musannef*, I, 113.

²² Bu rivâyet için bkz. *el-Musannef*, I, 150.

Tirmizî (279/892) ve İbn Mâce'nin (273/887) naklettiği Büsra hadisi ise oldukça kısa olup hiçbir ayrıntıya yer vermemektedir. Nitekim Tirmizî rivâyetinde Hz. Peygamber "Cinsel organına dokunun kişi abdest almadıkça namaz kılmasın" uyarısında bulunurken İbn Mâce'nin naklettiği metinde "Biriniz cinsel organına dokunursa abdest alsın" buyurmaktadır.²³

b. Ebû Hureyre Hadisi

İmâm Şâfiî'nin "Süleyman b. Amr ve Muhammed b. Abdillâh ← Yezîd b. Abdilmelik ← Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî ← Ebû Hureyre" senediyle naklettiğine göre Hz. Peygamber

إذا أفضى أحدكم بيده إلى ذكره ليس بينه وبينه شيء فليتوضأ

"Sizden biriniz arada herhangi bir şey olmaksızın cinsel organına dokunursa abdest alsın" buyurmuştur. Ebû Hureyre'nin naklettiği bu hadis Şâfiî hadis âlimi Beyhakî (458/1066) tarafından "من مس من أفضى بيده إلى فرجه ليس دونها حجاب فقد وجب عليه وضوء الصلاة" ve "ذكره فعليه الوضوء" lâfızlarıyla nakledilmiştir. İbn Kudâme ise "bu konuda bir de Ebû Hureyre hadisi olduğunu" hatırlatmakla yetinir.²⁴

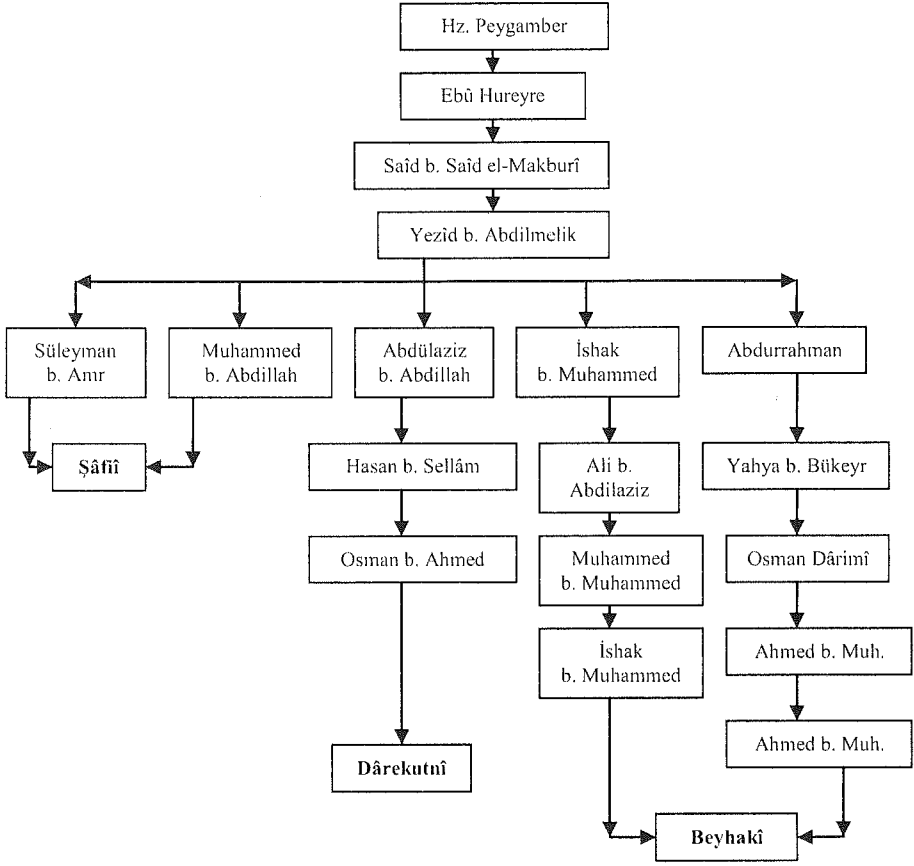
Bu rivâyet görebildiğimiz kadarıyla Dârekutnî'nin (385/995) *Sünen*'i içinde de yer almaktadır.²⁵ İmâm Şâfiî, Dârekutnî ve Beyhakî'nin bu rivâyetleri bir araya toplandığında şöyle bir sened şemasına sahip oldukları görülür:

²³ Bkz. *Tirmizî*, Tahâret, 61; *İbn Mâce*, Tahâret, 63.

²⁴ Bkz. İmâm Şâfiî, *el-Ümm*, I, 19; Beyhakî, *Sünen*, I, 130, 133; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 116.

²⁵ Bkz. Dârekutnî, Ali b. Ömer, *Sünen*, thk. Abdullah Hâşim Yemânî, Beyrut 1966, I, 147.

Müelliflerin senedlerinde ortak râvî olarak yer alan Yezîd b. Abdilmelik (165/781) hakkında münekkidlerin önemli eleştirileri vardır.²⁶ Nitekim hadisi nakleden müelliflerden olan Beyhakî de, Yezîd hakkında bazı eleştirilerin bulunduğu dikkat çeker. Diğer taraftan Beyhakî bu hadisin, Ebû Hureyre'nin kendi sözü (mekûf) olarak nakledildiği rivâyetlere de yer verir. Bu rivâyetlerin birinde

²⁶ Nitekim Yezîd b. Abdilmelik, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Zür'a gibi münekkidlere göre "zayıftır". Ahmed b. Hanbel ayrıca onun "bazı münker hadisleri bulunduğunu" söyler. Nesai onu "münkeru'l-hadis" ve "sika değildir" şeklinde tanıtır. Buhârî'ye göre ise "gevşektir". Ayrıca hakkında "hadisinin değeri yoktur", "hadiste kuvvetli değildir" ve "güvenilir olduğunu söyleyen yoktur" şeklinde eleştiriler de vardır. Yezîd b. Abdilmelik hakkında geniş bilgi için bkz. İbn Adıyy, Abdullah b. Adıyy, *el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl*, thk. Yahya Muhtâr Guzâvî, Beyrut 1988, VII, 260-262; Zehebî, Muhammed b. Ahmed, *Mizânu'l-İtidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, thk. Ali Muhammed Muavviz, Beyrut 1995, VII, 254-256; İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Tehzibu't-Tehzib*, Beyrut 1984, XI, 304.

Ebû Hureyre “Cinsel organına dokunan abdest alsın” derken bir başka rivâyette “Kim cinsel organına dokunursa abdest alsın. Cinsel organına giysisinin üzerinden dokunan kişiye ise abdest gerekmez” demektedir.²⁷

c. İbn Sevbân Hadisi

İmâm Şâfiî'nin “Abdullah b. Nâfi ve İbn Ebî Füdeyk ← İbn Ebî Zi'b ← Ukbe b. Abdirrahman ← Muhammed b. Abdirrahman b. Sevbân” senediyle naklettiği hadise göre Hz. Peygamber

“إذا أفضى أحدكم بيده إلى ذكره فليتوضأ”

“Sizden biriniz cinsel organına dokunursa abdest alsın” buyurmuştur.²⁸

İmâm Şâfiî, bu hadisi naklettikten sonra hocalarından Abdullah b. Nâfi'in, senedde ismi geçen Muhammed b. Abdirrahman b. Sevbân ile Hz. Peygamber arasında Câbir b. Abdillâh'ı da zikrettiğini söyler. Ancak daha sonra “bu rivâyeti hadis hâfızı olan pek çok kişiden işittiğini fakat hiçbirinin senedde Câbir b. Abdillâh'ı zikretmediğini” sözlerine ekler. Dolayısıyla İmâm Şâfiî'nin verdiği bu bilgiden hareketle hadisin doğru rivâyetinin mürsel²⁹ şekli olduğu anlaşılmaktadır. Zira Muhammed b. Abdirrahman b. Sevbân, meşhûr sahâbilerin çoğundan hadis işitmiş bir tâbiîdir ve dolayısıyla Hz. Peygamber'den doğrudan rivâyeti yoktur.³⁰ Senede Câbir b. Abdillâh'ın dâhil edilmesi Buhârî'ye (256/870) göre de sahih değildir.³¹ Hanbelî ilim adamı İbn Kudâme “bu konuda Câbir'den de ben-

²⁷ Bkz. Beyhakî, *Sünen*, I, 133-134.

²⁸ İmâm Şâfiî'nin bu rivâyeti için bkz. *el-Ümm*, I, 19.

²⁹ Mürsel, hadisçilerin büyük çoğunluğuna göre, bir tâbiînin sahâbiyi atlayarak doğrudan Hz. Peygamber'den naklettiği hadistir (bkz. İbnü's-Salâh, Osman b. Abdirrahman, *Ulûmu'l-Hadîs*, Dimaşk 1986, s. 51; Suyûtî, Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekir, *Tedribu'r-Râvî*, Medine 1972, I, 195). Ancak bazı hadisçiler bu ıstılâhın kapsamını biraz genişletmiş, çoğunluğun munkatı saydığı bir takım hadislerle de mürsel demişlerdir. Meselâ Hatib el-Bağdâdî, tâbiînin doğrudan Hz. Peygamber'den naklettikleri yanında, daha sonra gelen nesillerin; çağdaşı olmayan, çağdaşı olsa bile görüşmediği veya görüştüğü halde hadis almadığı şeyhlerden naklini de mürsel kapsamında değerlendirir (bkz. *el-Kifâye fî 'İlmi'r-Rivâye*, Haydarabad 1357, s. 384). Hadisçilere göre, senedden düşen râvinin kim olduğu ve dolayısıyla adâlet ve zabt gibi rivâyet ehliyeti bilinmediğinden, mürsel hadis zayıftır ve onunla amel edilmez (bkz. Suyûtî, a.g.e., I, 198).

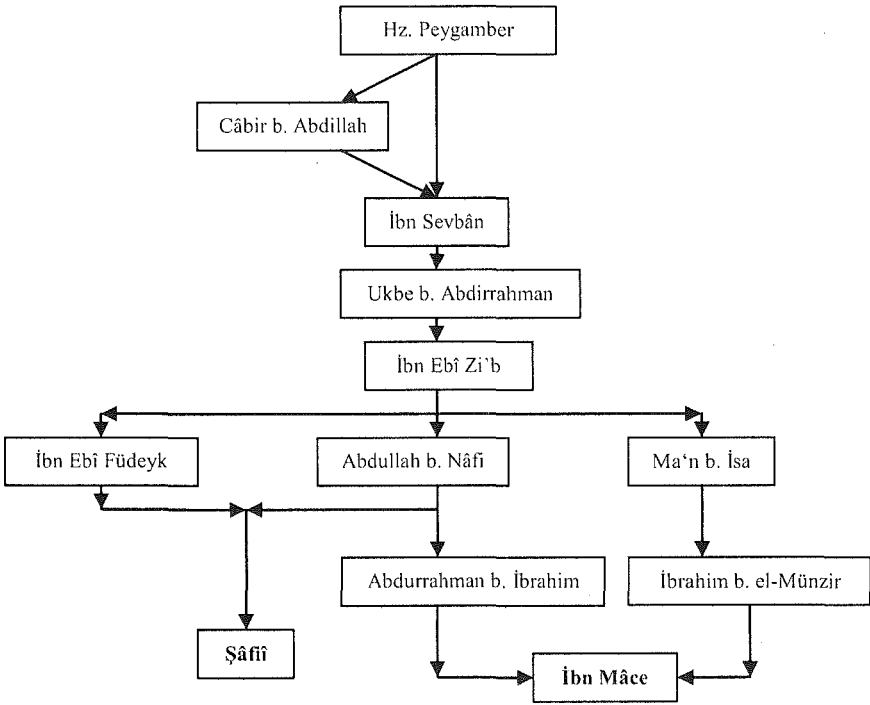
³⁰ Muhammed b. Abdirrahman b. Sevbân hakkında bilgi için bkz. Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *et-Târîhu'l-Kebîr*, thk. es-Seyyid Hâşim en-Nedvî, Dâru'l-Fikr, trs., I, 145.

³¹ Bkz. İbn Hacer, *Tehzîb*, VII, 218.

zer bir hadis nakledilmiştir” bilgisini verir.³² İmâm Şâfiî'nin verdiği bilgiden hareketle ifade etmek gerekirse, İbn Kudâme'nin sözünü ettiği bu rivâyet, büyük ihtimâlle, İbn Sevbân hadisi olmalıdır.

Görebildiğimiz kadarıyla bu hadis meşhûr hadis kaynaklarından İbn Mâce'nin (273/887) *Sünen*'inde de yer almaktadır.³³ İbn Mâce bu hadisi iki şeyhinden, sahâbî Câbir b. Abdillâh'ın Hz. Peygamber'den nakli şeklinde rivâyet etmektedir. İbn Mâce'nin senedlerinin birinde, aynı zamanda İmâm Şâfiî'nin bu hadisi naklettiği iki hocasından biri olan Abdullah b. Nâfi de yer almaktadır. Daha önce geçtiği üzere İmâm Şâfiî, Abdullah b. Nâfi'nin bu hadisi, Câbir b. Abdillâh'ın zikriyle (müsned yani merfû ve muttasıl olarak) naklettiğini ifade etmektedir. İbn Mâce'nin zikrettiği senedde de Câbir b. Abdillâh yer aldığına göre müellif, hadisi Abdullah b. Nâfi tarikinden gelen lafızla zikretmiş olmalıdır.

İmâm Şâfiî ve İbn Mâce'nin senedleri bir araya toplandığında rivâyetin şöyle bir isnâd şemasına sahip olduğu görülür:

³² Bkz. *el-Muğnî*, I, 116.

³³ Bkz. *İbn Mâce*, Tahâret, 63 (480 no'lu rivâyet).

Hadisin sıhhati açısından değerlendirildiğinde; doğru rivâyetinin mürsel olması yanında her iki müellifin ortak râvilerinden olan Ukbe b. Abdîrrahman hakkında münekkidlerin bazı eleştirilerde bulunduđu³⁴ görölmektedir. Dolayısıyla hadisin zayıf olduğu söylenebilir.

d. Ümmü Habîbe Hadisi

Şâfiî hadis âlimleri Beyhakî (458/1066) ve Nevevî (676/1277) ile Hanbelî âlimler İbn Kudâme (620/1223) ve İbn Teymiyye'nin (728/1328) belirttiğine göre sahâbî Ümmü Habîbe'nin Hz. Peygamber'den naklettiği

“من مس فرجه فليتوضأ”

“Kim cinsel organına dokunursa abdest alsın” hadisi de “cinsel uzva dokunmanın abdesti bozduğu” görüşünü desteklemektedir.³⁵ İbn Abdilberr'in naklettiği bir habere göre Ahmed b. Hanbel bu hadisi “bu konuda nakledilen haberlerin en sahihi” şeklinde takdim etmiştir.³⁶

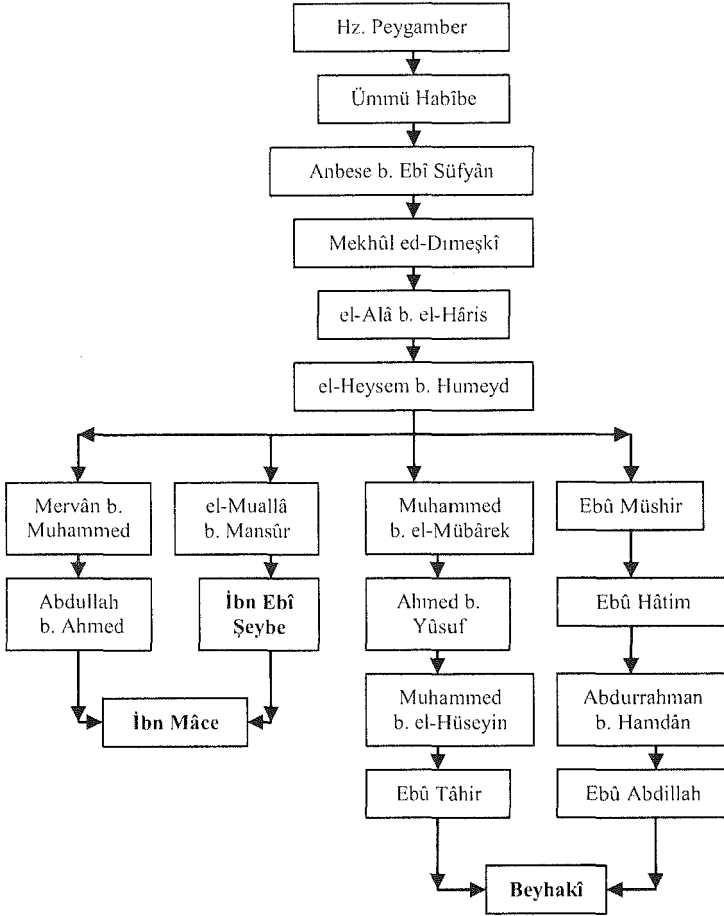
Görebildiğimiz kadarıyla bu hadis İbn Ebî Şeybe (235/849) ve İbn Mâce gibi hadisçiler tarafından da nakledilmiştir.³⁷ Bu müelliflerin rivâyetleri şöyle bir sened şemasına sahiptir:

³⁴ Ukbe b. Abdîrrahman münekkidlere göre “tanınmayan bir râvidir. Nitekim Ali b. el-Medîni onu “mechûl bir şeyh” şeklinde vasfeder. Bilinen rivâyeti ise “cinsel organa dokunmanın abdeste etkisine” dair hadistir. Ukbe b. Abdîrrahman hakkında geniş bilgi için bkz. Zehebî, *Mizân*, V, 108; İbn Hacer, *Tehzîb*, VII, 218.

³⁵ Bkz. Beyhakî, Sünen, I, 130; Nevevî, *el-Mecmû'*, II, 53; İbn Kudâme, *el-Muğni*, I, 116; İbn Teymiyye, *Şerhu'l-'Umde*, I, 306. Bu konuda ayrıca bkz. Ebü İshâk el-Hanbelî, *el-Mübdî'*, I, 160.

³⁶ Bkz. *et-Temhîd*, XVII, 192-193.

³⁷ Bkz. İbn Ebî Şeybe, Ebü Bekir Abdullah b. Muhammed, *el-Musannef*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût, Riyad 1409, I, 150; *İbn Mâce*, Tahâret, 63 (481 no'lu rivâyet).

Beyhakî bu hadisi naklettikten sonra şöyle bir açıklamada bulunur: “Bana ulaştığına göre Tirmizî, Ümmü Habibe’nin naklettiği bu hadisi Ebû Zür’a’ya sormuş; o da hadisi hasen/güzel bulunduğunu söylemiş, mahfûz addetmiştir”.³⁸ İbn Kudâme’nin naklettiğine göre ise Ebû Zür’a ve Ahmed b. Hanbel “Ümmü Habibe hadisinin sahih olduğunu” söylemiştir.³⁹

Bununla birlikte, hadisi nakleden müelliflerin müşterek râvilerinden olan Mekhül ed-Dımeşkî (112/730) hakkında görebildi-

³⁸ Bu açıklama için bkz. Beyhakî, *Sünen*, I, 130.

³⁹ Bkz. *el-Muğni*, I, 116. Bu konuda ayrıca bkz. İbn Teymiyye, *Şerhu'l-'Umde*, I, 306.

ğimiz kadarıyla önemli eleştiriler vardır.⁴⁰ Diğer taraftan Mekhûl, bu hadisi naklettiği Anbese b. Ebî Süfyân'ı işitemiştir. Hatta onun dönemine ulaşp ulaşmadığı da belli değildir.⁴¹ Öyleyse sened munkatı ve dolayısıyla zayıftır. Ayrıca yine sened şemasının müşte- rek râvilerinden olan Mekhûl'un râvîsi el-Alâ b. el-Hâris (136/754) de çeşitli tenkidlere maruz kalmıştır.⁴² el-Alâ'nın öğrencisi el-Heyssem b. Humeyd de tenkid edilmiştir.⁴³ Bu bilgilere dayanarak hadisin sahih olmadığı söylenebilir.

e. Amr b. Şuayb Hadisi

Şâfiî hadis âlimi Beyhakî'nin "Ebû Abdillâh, Ebû Saîd, Ebû Bekir b. Recâ ve Muhammed b. Ahmed ← Muhammed b. Yakub ← Ahmed b. el-Ferec ← Bakiyye ← Zebîdî ← Amr b. Şuayb ← Babası ← Dedesi" senediyle naklettiğine göre Hz. Peygamber

“أَيُّمَا رَجُلٍ مَسَّ فَرْجَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ، وَأَيُّمَا امْرَأَةٍ مَسَّتْ فَرْجَهَا فَلْيَتَوَضَّأْ”

“Cinsel organına dokunan her erkek ve kadın abdest alsın” bu- yurmuştur.⁴⁴

“Amr b. Şuayb ← babası ← dedesi ← Hz. Peygamber” senedi, Abdullah b. Amr b. el-Âs'a ait meşhûr *Sahîfe-i Sâdika*'nın sihhati tartışmalı rivâyet senedir. Burada adı geçen “dede”, ister Amr b. Şuayb'ın isterse onun babası Şuayb b. Muhammed'in dedesi olsun, bu senedin her hâl ü kârda munkatı olduğu ifâde edilmiştir.⁴⁵ Diğer

⁴⁰ Nitekim Mekhûl'un zayıf addedildiği ifade edilir. Zehebî'ye göre ise tedlis yapmakta, görmediği halde çeşitli sahâbilerden ve hatta Hz. Peygamber'den doğrudan nakillerde bulunmaktadır. Bazı münekkidlere göre sadece Enes b. Mâlik'den hadis işitmiştir. Ayrıca Kaderî/Mutezili olduğu söylenmektedir. Mekhûl hakkında geniş bilgi için bkz. Zehebî, *Mizân*, VI, 510; İbn Hacer, *Tehzîb*, X, 258-259.

⁴¹ Bu konuda bkz. İbnHacer, *Tehzîb*, X, 258.

⁴² Kaderiyye'den olduğu ve ömrünün sonların doğru ihtilâta uğradığı ifade edilen el-Alâ b. el-Hâris'in “sika” olduğunu söyleyen bazı münekkidler varsa da Buhârî'ye göre münkeru'l-hadistir. Buhârî bu sığayı, kendilerinden hadis rivâyet etmenin helâl olmadığı râviler hakkında kullanmaktadır. Bu kullanıma göre, böyle bir râvinin rivâyet ettiği hadis hiçbir sûrette alınmaz (Munkeru'l-hadis terimi hakkında geniş bilgi için bkz. Abdullah Aydın, *Hadis İstilahları Sözlüğü*, İstanbul 2006, s. 217). el-Alâ b. el-Hâris hakkında geniş bilgi için bkz. Zehebî, *Mizân*, V, 120-121; İbn Hacer, *Tehzîb*, VIII, 157-158.

⁴³ el-Heyssem b. Humeyd, münekkidlere göre Kaderiyye'dendir ve hadis ilminde zayıf bir râvidir. Hakkında geniş bilgi için bkz. Zehebî, *Mizân*, VII, 107; İbn Hacer, *Tehzîb*, XI, 81-82.

⁴⁴ Bkz. *Sünen*, I, 132.

⁴⁵ Bu senedin sihhati hakkındaki tartışmalar için bkz. İbn Hacer, *Tehzîb*, VIII, 48-55. Bu konuda ayrıca bkz. Bekir Kuzudişli, *Hadis Rivâyetinde Aile İsnadları*, İstanbul 2007, s. 134-140, 211-220.

tarafından yine bu senedde ismi geçen Ahmed b. el-Ferec münekkidlerin tenkidine uğramıştır. Ahmed b. el-Ferec ile ilgili diğer önemli bir bilgi de, Bakıyye b. el-Velîd'den naklettiği hadislerin aslının olmaması ve bu hadisler konusunda onun insanların en yalancısı kabul edilmesidir.⁴⁶ Beyhakî'nin naklettiği senedden, Ahmed b. el-Ferec'in bu hadisi Bakıyye'den aldığı görülmektedir. Bu bilgilere dayanarak hadisin sahih olmadığı söylenebilir.

2. Bazı Sahâbî, Tâbî ve Diğer İlim Adamlarından Nakledilen Görüşler

Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî ulemâ, çeşitli sahâbî, tâbî ve onları takip eden ilim adamlarından tenâsül uzvuna dokunmanın abdesti bozduğuna dair görüşler ve bazı uygulamalar aktarmışlardır.⁴⁷ Bu haberlerden bazıları şunlardır:

Hiz. Âişe “إذا مست ذمراً ف رجها ت وضأت” “Eğer kadın cinsel organına dokunursa abdest alır” demektedir. Mâlikî hadis âlimi İbn Abdilberr (463/1071), Hiz. Âişe'den, Hiz. Peygamber'e izâfe ile “مس ف رجها ف ل ي ت وضأ” “من” şeklinde bir hadis nakledildiğini ifade eder. Ancak bu haberin isnâdı İbn Abdilberr'e göre münkerdir.⁴⁸

Hiz. Ömer, insanlara namaz kıldırıldığı esnada eli, yanlışlıkla cinsel organına temâs eder. Arkasında namaz kılanlara döner ve işaretle yerlerinden ayrılmamalarını söyler. Gidip abdest alır ve kaldığı yerden namaza devam eder.

İbn Abdilberr'in naklettiğine göre İbn Ömer “Büsra bnt. Safvân'dan işittiğime göre Hiz. Peygamber ‘Cinsel uzva dokunmak abdesti bozar’ buyurmuştur” demektedir. Ancak İbn Abdilberr'e göre bu haberin de senedi münkerdir.⁴⁹

Sa'd b. Ebî Vakkâs, yanında kaşınan oğlu Mus'ab'a “belki cinsel organına da dokundun!” der. “Evet” cevabını alınca “kalk, abdest al” uyarısında bulunur.

⁴⁶ Ahmed b. el-Ferec münekkidlerin zayıf bulmakla birlikte “hadisinin yazılabileceğini” ifade ettikleri bir râvidir. Ancak kendisini “yalancılık” ile suçlayanlar da vardır. Bu râvî hakkında geniş bilgi için bkz. İbn Adıyy, *el-Kâmil fi Du'afâi'r-Ricâil*, I, 190, Zehebi, *Mizân*, I, 272; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 59.

⁴⁷ Bkz. İmâm Mâlik, *Muvatta'*, Tahâret, 59-63; İmâm Şâfiî, *el-Ümm*, I, 20; Beyhakî, *Sünen*, I, 130-137; İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, XVII, 198-199; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 116; İbn Teymiyye, *Şerhu'l-'Umde*, I, 307; Zürcânî, *Şerhu'z-Zürcânî*, I, 129.

⁴⁸ İbn Abdilberr'e göre bu haberi, isnâdda ismi geçen el-Hüseyn b. el-Hasan el-Hayyât uydurmuştur. Ya da bu râvînin bu haber konusunda bir vehmi vardır (bkz. *et-Temhîd*, XVII, 185).

⁴⁹ Bkz. *et-Temhîd*, XVII, 185.

İbn Ömer ise “Kişi cinsel organına dokunursa abdest alması ona vâcib/gerekli olur” demektedir.

Sâlim b. Abdillâh bir yolculuk esnasında babası İbn Ömer’in güneş doğduktan sonra abdest alıp namaz kıldığını görür ve “Sen genelde böyle bir namaz kılmazsın” diyerek sebebini öğrenmek ister. İbn Ömer şu cevabı verir: “Sabah namazı için abdest aldıktan sonra cinsel organıma dokundum. Fakat bunu unutup namaz kıldım. Güneş doğduktan sonra aklıma geldi. Yeniden abdest alıp namazımı iade ettim”.

İbn Abbâs da cinsel organına dokunan kişinin abdest alması gerektiği kanaatinde-dir.

Tâbiî âlim Urve b. ez-Zübeyr (93/712) “Cinsel organına dokunan kişiye abdest vâcib olur” demektedir.

Yahya b. Maîn (233/848), Ali b. el-Medîni (234/848) ve Ahmed b. Hanbel (241/855) bir araya gelip cinsel organa dokunmanın abdeste etkisini tartışılar. Bu tartışma esnasında biri Hz. Peygamber’den diğeri de İbn Mesud’dan gelen iki habere istinâden cinsel organa dokunmanın abdesti bozmayacağını savunan İbnü’l-Medîni, Yahya b. Maîn ve Ahmed b. Hanbel’in bu rivâyetler ve râvileri hakkındaki eleştirileri ile karşılaşır. Beyhakî’nin verdiği bilgiye göre “Muhtemelen İbnü’l-Medîni bu tartışma üzerine Yahya b. Maîn’in delil olarak kullandığı Bûsra hadisini esas almış ve görüşünden dönmüştür”.

Ali b. el-Medîni’nin naklettiğine göre İbn Cüreyc (150/767) ve Süfyân es-Sevrî (161/778) cinsel organa dokunmanın abdeste etkisini tartışılar. İbn Cüreyc böyle bir şeyin abdesti bozacağını, Süfyân ise aksini savunmaktadır. Sonunda Süfyân “Bir kişi, eli ile meniye dokunsa, ona ne gerekir?” diye sorar. İbn Cüreyc “elini yıkar” cevabını verir. Bunun üzerine Süfyân tekrar sorar: “Peki hangisi daha kötüdür; meni mi yoksa cinsel organa temas mı?”. İbn Cüreyc ise ona şu cevabı verir: “Seni bu tarz konuşturan, olsa olsa şeytandır!”. Beyhakî’ye göre İbn Cüreyc’in bu son cümleden kastı, Sünnet ile sabit bir hükmün kıyâsa binâen görmezden gelinemeyeceği, nakzedilemeyeceğidir.⁵⁰ Bu bilgileri verdikten sonra Beyhakî, İmâm Şâfiî’nin şu değerlendirmesini aktarır: “Sahâbiler içinde, cinsel organa dokunmanın abdesti bozmayacağını savununlar, bunu ancak reyleri ile söylemişlerdir. Böyle bir durumda abdestin bozulacağını söyleyenlere ise ancak ittiba etmek gerekir”.⁵¹

İsmi geçen bu ilim adamları yanında Zeyd b. Hâlid, Berâ b. Azîb gibi sahâbiler, ayrıca Saîd b. el-Müseyyeb, İbn Sirîn, Ebû’l-Âliye,

⁵⁰ “قال الشيخ: وإنما أراد ابن جريج أن السنة لا تعارض بالقياس”. Bkz. Beyhakî, *Sünen*, I, 136-137.

⁵¹ Bkz. Beyhakî, *Sünen*, I, 136-137.

Atâ, Ebân b. Osman, Süleymân b. Yesâr, Zühri ve Evzaî gibi isimler de cinsel uzva dokunmanın abdesti bozacağını savunmaktadır.⁵²

B. “Cinsel Organa Dokunmak Abdesti Bozmaz” Görüşü ve Delilleri

Hanefilere göre abdestli olarak cinsel organına dokunan birinin abdesti bu fiilden dolayı bozulmaz. Zira uzvu ister temiz isterse necis olsun, bu eylemin abdest ile ilişkisi yoktur. Hatta necis olduğu bilinen bir yerden çıkan şeye dokunmak dahî abdeste zarar vermez.

İmâm Muhammed’in (189/805) verdiği bilgiye göre Ehl-i Medîne önceleri “abdest azalarından biriyle cinsel bölgeye dokunmanın abdesti bozacağını” savunurken daha sonra bu görüşlerinden vazgeçmiş ve bunun için “elin/parmakların içiyle dokunma” şartını getirmişlerdir. Bu durumda onlara göre cinsel organa elin/parmakların meselâ üst/sırt tarafıyla dokunmanın abdeste bir etkisi olmayacaktır. Ancak İmâm Muhammed’e göre elin içi ile dışı arasında fark gözetilmesi bir çelişkidir. Cinsel bölgeye dokunma ile abdest bozulacaksa elin içi ile dışı arasında fark olmaması gerekir.⁵³ Daha önce de geçtiği üzere böyle bir ayrıma giden İmâm Şâfiî, delil aldığı hadislerde geçen lafızların böyle bir sonuç doğurduğu kanaatindeydi.⁵⁴

Hanefiler bu görüşlerini çeşitli deliller üzerine binâ etmişlerdir.

1. Hadis

İmâm Muhammed’in “Eyyûb b. Utbe ← Kays b. Talk (oğul) ← Talk b. Ali (baba) ← Hz. Peygamber” senediyle aktardığına göre

ان رجلا سأل رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم عن رجل مس ذكره أ يتوضأ، قال: هل
من جسدك“ هو الا بضعه

“Hz. Peygamber, “Cinsel organına dokunan kişinin abdest alması gerekir mi?” diye soran sahâbiye şöyle cevap vermiştir: “O da vücudunun bir parçası değil midir?”

Hemen bütün Hanefî âlimlerin delil olarak sunduğu⁵⁵ bu hadis bazı muhaddisler tarafından da rivâyet edilmiştir.⁵⁶ Bütün bu

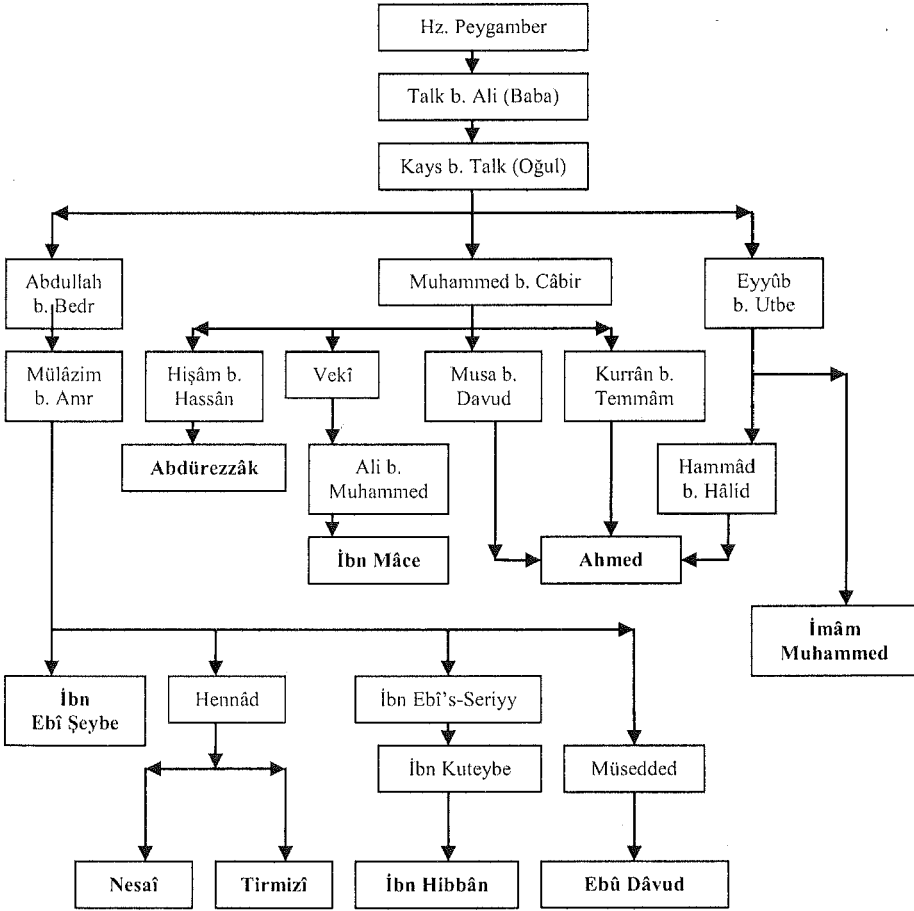
⁵² Bu isimler için bkz. İbn Kudâme, *el-Muğni*, I, 116; İbn Teymiyye, *Şerhu'l-’Umde*, I, 307.

⁵³ Hanefilerin bu konudaki görüşleri için meselâ bkz. Şeybânî, İmâm Muhammed b. Hasan, *el-Hucce ‘alâ Ehli'l-Medîne*, thk. Mehdi Hasan el-Kilâni, Beyrut 1983, I, 59; Serahsî, Muhammed b. Ebî Sehl, *el-Mebsût*, Beyrut 1406, I, 66; İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed, *el-Bahru’r-Râik Şerhu Kenzi’d-Dekâik*, Beyrut trs., I, 45.

⁵⁴ Bkz. *el-Ümm*, I, 20.

⁵⁵ Meselâ bkz. Serahsî, *el-Mebsût*, I, 66; İbn Nüceym, *el-Bahru’r-Râik*, I, 45.

rivâyetler bir araya toplandığında Talk b. Ali ve Ebû Ümâme olmak üzere iki sahâbîden geldiği görülür. Rivâyetlerin büyük bir kısmı Talk b. Ali tarikinden gelmektedir. Bu sahâbîden gelen rivâyetler bir araya toplandığında şöyle bir sened yapısına sahip oldukları görülür:

⁵⁶ Bu rivâyetler için meselâ bkz. Abdürrezzak, *el-Musannef*, I, 117; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, I, 152; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 22, 23; *Ebû Dâvud*, Tahâret, 71; *Tirmizî*, Tahâret, 62; *Nesâî*, Tahâret, 119; İbn Hibbân, Muhammed b. Ahmed, *Sahîh*, tertib: İbn Balbân el-Fârisî, Beyrut 1997, III, 403.

Görüleceği üzere hadis tek sahâbî râvî tarafından nakledilmektedir. Bu sahâbî râvininin de yine tek râvîsi vardır. Hadis ancak bu tâbî râviden yani Kays b. Talk'dan sonra yayılma imkânı bulmuştur. Kays'ın Abdullah b. Bedr, Muhammed b. Câbir ve Eyyûb b. Utbe olmak üzere üç râvîsi vardır.

Hadisi Abdullah b. Bedr tarikinden nakleden Tirmizî (279/892) bu tarîki "konu hakkında nakledilen hadislerin en güzeli" (هذا الحديث (أحسن شيء في هذا الباب) şeklinde takdim eder ve bunun, hadisin diğer rivâyetlerinden daha sahih olduğunu söyler.⁵⁷

Görebildiğimiz kadarıyla tüm tariklerin müşterek râvîsi olan Kays b. Talk hakkında münekkidlerin bazı önemli eleştirileri vardır.⁵⁸ Diğer taraftan Kays'ın râvîlerinden olan Muhammed b. Câbir⁵⁹ ve Eyyûb b. Utbe⁶⁰ de hadisçilerin tenkitlerine hedef olmuştur. Nitekim

⁵⁷ bkz. *Tirmizî*, Tahâret, 62.

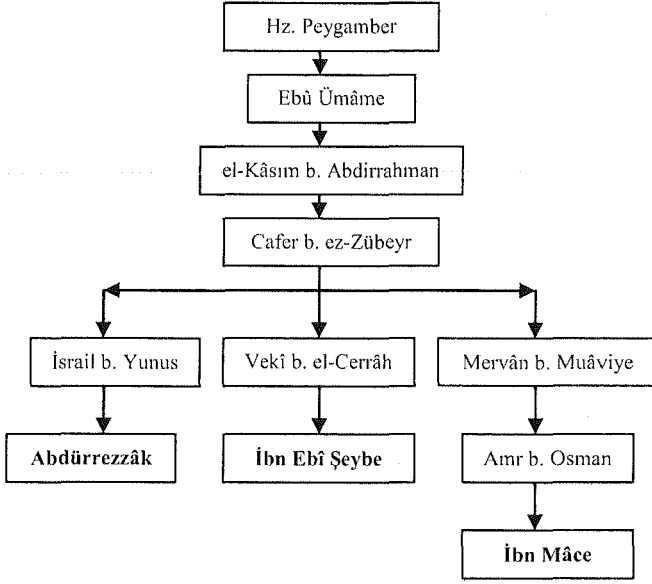
⁵⁸ Nitekim Kays b. Talk; İclî gibi az sayıda münekkid tarafından "sika" şeklinde vasfedilse de Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn'e göre zayıf bir râvidir. Yahya b. Maîn, "münekkidlerin Kays hakkında pek çok şey söylediğini ve hadisi delil alınabilecek bir râvî olmadığından bahsettiklerini" ifade eder. İmâm Şâfîi, "Münekkidlere Kays'ın durumunu sorduk. Fakat naklettiği haberlerin kabulünü sağlayacak bir vasfını duyamadık" der. Ebû Zûr'a'ya göre de Kays, hüccet olabilecek râvîlerden değildir. İbnü'l-Kattân ise ondan gelen haberlerin sahih değil ancak hasen olabileceğini söyler. Kays b. Talk hakkında geniş bilgi için bkz. İbn Adıyy, *el-Kâmil*, VI, 148; Zehebî, *Mizân*, V, 480-481; İbn Hacer, *Tehzîb*, VIII, 356.

⁵⁹ Nitekim Muhammed b. Câbir; Yahya b. Maîn ve Nesâî tarafından "zayıf" şeklinde değerlendirilmiştir. Buhârî'ye göre "hadiste güçlü değildir". Ebû Hâtim, ömrünün sonlarına doğru hafızasının bozulduğunu ve kitaplarının kaybolduğunu söyler. Ahmed b. Hanbel'e göre böyle râvîlerden ancak kendisinden daha kötü olanlar rivâyette bulunur. İbn Hibbân'a göre, Muhammed b. Câbir amâ olduğu için kitaplarının arasına aslında kendisine ait olmayan hadisler ilâve edilmiş, o da bunları nakletmiştir. Muhammed b. Câbir diğer bazı münekkidler tarafından ise "hatası çok", "metrûku'l-hadis", "sâkitu'l-hadis", "münker hadisler nakleder", "değeri yok" gibi lafızlarla eleştirilmiştir. Diğer taraftan Muhammed b. Câbir Basra'ya geldiğinde Şube b. el-Haccâc kendisine "cinsel organa dokunmanın abdest gerektirmediğine" dair bu hadisi sorar. Muhammed b. Câbir de hocası Kays'a izafe ile hadisi nakleder. Bunun üzerine Şube, Muhammed b. Câbir'e "Basra'da bulunduğun sürece bu hadisi nakletme" uyarısında bulunur. Muhammed b. Câbir hakkında geniş bilgi için bkz. İbn Adıyy, *el-Kâmil*, VI, 147; Zehebî, *Mizân*, VI, 87-88; İbn Hacer, *Tehzîb*, IX, 77-78.

⁶⁰ Nitekim Eyyûb b. Utbe meselâ Yahya b. Maîn'e göre "hadiste güçlü değildir". Buhârî'ye göre ise "çok zayıftır; hadisin sahihini zayıfından ayıramaz". Ebû Hâtim'e göre kitapları sahih olmakla birlikte o genellikle hâfızasından nakleder ve hata yapar. İbn Adıyy'e göre "zayıf", Nesâî'ye göre ise "muzdaribu'l-hadistir". Eyyûb'u "değeri yok", "vehmi ve hatası çok", "terkedilmiştir" şeklinde değerlendiren münekkidler de vardır. Eyyûb b. Utbe hakkında geniş bilgi için bkz. İbn Adıyy, *el-Kâmil*, I, 351; Zehebî, *Mizân*, I, 460-462; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 357.

Tirmizî de bazı hadisçilerin, Muhammed b. Câbir ve Eyyüb b. Utbe'yi tenkid ettiğini söyler.⁶¹ Dolayısıyla râvileri ile ilgili bu tenkidlere dayanarak hadisin Talk b. Ali tarikinin sahih olmadığı söylenebilir.

Hadis eserlerinde bu rivâyetin sahâbî Ebû Ümâme tarikinden de geldiği görülmektedir.⁶² Bu rivâyetler bir araya toplandığında karşımıza şöyle bir sened şeması çıkmaktadır:

Rivâyetin kendisinden sonra yayılması açısından bu tarikin en önemli ismi olan Cafer b. ez-Zübeyr, münekkidler şiddetli eleştirilerine maruz kalmıştır.⁶³ Cafer b. ez-Zübeyr'in şeyhi el-Kâsım b.

⁶¹ bkz. *Tirmizî*, Tahâret, 62.

⁶² Bu rivâyetler için bkz. Abdürrezzâk, *el-Musannef*, I, 116; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, I, 152; İbn Mâce, Tahâret, 64.

⁶³ Nitekim Cafer b. ez-Zübeyr; Yahya b. Maîn tarafından "sika değil", "zayıf", "değeri yok" ve "hadisi yazılmaz" şeklinde değerlendirilirken Buhârî onun "metrûku'l-hadis" olduğunu ve "terk edildiğini" söyler. Nesai ve Dârekutni'ye göre de "zayıf" ve "metrûku'l-hadistir". İbnü'l-Cevzi'ye göre ise metrûk olduğunda icmâ vardır. Cafer b. ez-Zübeyr'i "Hz. Peygamber'e izâfeten yalan söyler" ve "insanların en yalancısı" şeklinde tavsif eden münekkidler de vardır. Meselâ Şube b. el-Haccâc'a göre Cafer, Hz. Peygamber'e izâfe ile dört yüz hadis uydurmuştur. Cafer b. ez-Zübeyr hakkında geniş bilgi ve tenkid edilen rivâyetlerinden bazı örnekler için bkz. İbn Adıyy, *el-Kâmil*, II, 134-136; Zehebi, *Mizân*, II, 133; İbn Hacer, *Tehzib*, II, 78.

Abdirrahman (112/730) hakkında ise münekkidlerin ihtilâf ettiği görülmektedir.⁶⁴

Râvileri ile ilgili bu bilgilere dayanak hadisin Ebû Ümâme tarikinden gelen rivâyetinin de sahih olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

2. Bazı Sahâbî, Tâbî ve Daha Sonra Gelen İlim Adamlarından Nakledilen Görüşler

Hanefilere göre başta Hz. Ali, Abdullah b. Mesud, Ammâr b. Yâsir, Huzeyfe b. el-Yemân, İmrân b. Husayn olmak üzere bazı sahâbîlerden, cinsel organa dokunmadan dolayı abdest alınması gerektiği rivâyet edilmiştir. Bu büyük sahâbîlerle, böyle bir fiilden dolayı abdest alınması gerektiğine dair rivâyeti nakleden Bûsra bnt. Safvân arasında, mevki ve derece açısından fark vardır. Kaldı ki Bûsra'dan başka aynı muhtevâda hadis nakleden başka bir sahâbî de yoktur. Gerçi İbn Ömer'in de böyle durumlarda abdestini yenilediği söylenebilir. Nitekim kendisine "Cinsel organıma dokunduktan sonra (abdest almadan) namaz kıldım" diyen birine "abdest alıp namazını iade etmesini" söylemiştir. Yine oğlu Sâlim onu, normalde kılmadığı bir namaz kılarken görünce "bu, ne namazı?" diye sormuş İbn Ömer de "Tenâsül uzvuma dokunmuş ve abdest almayı unutmuştum (şimdi o namazı yeniden kılıyorum)" cevabını vermiştir.⁶⁵ Ancak Hanefilere göre o, abdest ve gusûl konusunda oldukça müteşeddid/titiz bir sahâbîdir. Nitekim İbn Ömer, gusûl abdesti alırken gözünün içini dahî ıslatmış, yıkamıştır. Halbuki onun "cinsel organa dokunmanın abdesti bozacağına" dair görüşünü nakledenler, gusûl abdestine dair bu fiilini taklit etmemişlerdir. Dolayısıyla İbn Ömer'in bu görüşlerini, şahsıyla alakalı dikkat ve titizlikler olarak değerlendirmek gerekir.

İbn Mesud da bu konuyla ilgili olarak "Eğer pis ise kes at" cevabını vermiştir. Yine kendisine "Namazda vücudumu kaşırken elim cinsel organıma dokunuyor" diyen birine "O, senin bir parçandır"

⁶⁴ Zira bazı münekkidlere göre el-Kâsım b. Abdirrahman'ın tenkid edilmesinin sebebi, Cafer b. ez-Zübeyr gibi cerhe tabi tutulmuş bazı öğrencileridir. Zira bu öğrencileri el-Kâsım'dan çeşitli münker ve muzdarib hadisler nakletmiştir. Nitekim Tirmizî, el-Kâsım'ı "sika" bulur. Ancak meselâ Ahmed b. Hanbel'e göre bu tenkidler doğrudan el-Kâsım'ın kendisiyle ve rivâyet ettiği hadislerle ilgilidir (ما أرى البلاء إلا القاسم من). İclî'ye göre de "el-Kâsım'ın hadisleri yazılır fakat bu alanda kuvvetli değildir". İbn Hibbân'a göre "Hz. Peygamber'in ashâbından mudal nakillerde bulunur" ve "sika râvilere izâfe ile maktûb hadisler nakleder". Onu "münkeru'l-hadis" bulan münekkidler de vardır. Hakkında geniş bilgi için bkz. Zehebî, *Mizân*, V, 453-454; İbn Hacer, *Tehzib*, VIII, 289-290.

⁶⁵ Bu rivâyetler için bkz. Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr*, thk. Muhammed Seyyid Câdulhak, Kahire trs., I, 76, 77.

cevâbını vermiştir. Benzer bir soruya ise önce “Onu kesip atsaydın ya!” şeklinde imâlî bir karşılık vermiş sonra da “Cinsel organın da vücudunun diğer yerleri gibi değil midir!” demiştir.

Hız. Ali, “Ona veya burnuma dokunmam arasında fark yoktur” demektedir.

Sa’d b. Ebî Vakkâs, oğlu Mus’ab’ı mahrem yerlerini kaşırken görmüş ve “cinsel organına dokundun mu?” diye sormuştur. “Evet” cevabını alınca “elini toprakla temizle” veya “yık” demiş, abdestini tazelemesini söylememiştir.

İbn Abbâs’a “namaz kılarken cinsel organına dokunan birinin durumu sorulmuş, “Ona veya burnuma dokunmuşum; farkı yok” cevabını vermiştir. Yani İbn Abbâs’a göre bu fiilin abdest üzerinde bir etkisi yoktur.

Huzeyfe b. el-Yemân’a göre de bir insanın namazda cinsel bölgesine dokunması ile başına veya burnuna dokunması arasında fark yoktur.

Ammâr b. Yâsir de bu konuyla ilgili bir soruya “O senin bir parçandır; ama elin için gidecek başka yerler de var!” cevabını vermiştir.

Sa’d b. Ebî Vakkâs, kendisine “Namaz kılarken cinsel bölgeye dokunmak helâl midir?” diye soran birine “Eğer vücudunda necis bir yer olduğunu düşünüyorsan kes orasını at!” demiştir.

Ebû’d-Derdâ ya göre de “o, vücudun bir parçasıdır”.

Saîd b. el-Müseyyeb de bu durumdan dolayı abdest almaya gerek olmadığı kanaatinde.

Hasan el-Basrî; cinsel organa dokunmayı mekrûh görmüş, fakat dokunulması durumunda abdeste gerek olmadığını söylemiştir.

İbrahim en-Nehaî “namazda cinsel organına dokunan kişinin durumu” ile ilgili olarak “o senin bir parçandır” demiştir.

Hişâm b. Urve ve Katâde b. Diâme’ye göre de böyle bir fiilden dolayı abdesti yenilemeye gerek yoktur.

Atâ b. Ebî Rabâh’a “abdest aldıktan sonra cinsel organına dokunan kişinin ne yapması gerektiği” sorulunca orada bulunanlardan biri hemen atılıp “İbn Abbâs böyle bir soru karşısında ‘eğer onu pis kabul ediyorsan kesip atarsın’ cevabını vermişti” dedi. Bunu duyan Atâ, “Evet vallâhi! Bu, İbn Abbâs’ın sözü!” karşılığını verdi.

Rabia b. Ebî Abdîrrahman ise şöyle demektedir: “Elimle kana veya hayız kanına dokunsam abdestim bozulmaz. Cinsel organa dokunmak ise bunlara dokunmaktan daha basit ve ehvendir.⁶⁶”

Tenâsül uzvuna dokunmanın abdesti bozacağını düşünen Hanbelî ilim adamı İbn Kudâme, aksini savunan Hanefîlerin zikrettiği bu isimlere Süfyân es-Sevrî ve İbnü'l-Münzir gibi âlimleri de ekler.⁶⁷

III. DEĞERLENDİRME

Hadisin, Kur'ân ile birlikte, en önde gelen delillerden olduğu konusunda mezhepler arasında ittifâk vardır. Ancak diğer taraftan hadis, mezhepler arasında ihtilâfa yol açan temel âmillerden biri hatta belki birincisidir. Hadise bağlı bu ihtilâf sebeplerini genel olarak sübût ve delâlet gibi iki temel hususa indirgemek mümkündür. Buna göre mezheplerin hadisle amel edebilmek için aradıkları şartlar, onun anlaşılmasını etkileyen hususlar, birbirine muhâlif gibi görünenler karşısında takip ettikleri metodlar, mezhebin imâmları ve önde gelen isimlerinin sünnete ve hadise vukûflarını etkileyen âmiller, mezhepler arasında hadise dayalı temel ihtilâf sebeplerindedir. Bu temel hususlara ilâveten hadisin diğer bilgi kaynakları ile çelişmesi durumunda uygulanan çözümler; naklî delilin bulunmadığı veya bir sebeple dikkate alınmadığı durumlarda rey ve kıyâs gibi aklî çözüm yollarına mürâcaat edilmesi; lafzın sahip olduğu umûm-husus, mutlak-mukayyed gibi delâlet özellikleri ile ilgili görüşlerin de mezhepler arasındaki görüş farklılıklarına sebep olduğu söylenebilir. Ayrıca mezhebin ortaya çıktığı muhitte sahâbeden beri takip edilmekte olan genel yaklaşım metodlarının yani ilmî geleneğin de mezheplerarası farklılıklarda önemli etkisi vardır. Buna göre bir mezhep imamı ve/veya onun önde gelen öğrencileri tarafından ileri sürülen görüşlerin tamamına, bizzat onlar tarafından ulaşıldığını söylemek hatalı olacaktır. Bu görüşlerin büyük bir kısmı, daha sahâbîler döneminde başlayıp tâbiîler tarafından devam ettirilen ilmî mesayinin sentezlenmiş halidir. Dolayısıyla bir mezhep tarafından ileri sürülen görüşlerin, üstad-talebe ilişkisi içinde gelişen böyle bir ilim geleneğinin neticesi olduğu söylenebilir. Cinsel organa dokunmanın abdeste etkisi hususunda Hanefîlerin Hz. Ali ve İbn Mesud'un; başta Şâfiîler olmak üzere diğer mezheplerin ise Hz. Âişe ile İbn Ömer'in görüşüne

⁶⁶ Hanefî âlimlerin sahabe, tâbiîn ve daha sonra gelen ulemâdan naklettikleri bu görüşler için bkz. İmâm Muhammed, *el-Hucce*, I, 60-64; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr*, I, 71-79; Serahsî, *el-Mebsût*, I, 66. Bu ve aynı yöndeki diğer bazı rivâyetler için ayrıca bkz. Abdürrezzak, *el-Musannef*, I, 112-121; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, I, 151-152; Dârekutnî, *Sünen*, I, 149-150.

⁶⁷ Bkz. *el-Muğnî*, I, 116.

tabi olması, bölgesel ilim silsilesi ve geleneğinin etkisini akla getirebilir.⁶⁸

Cinsel organa dokunmanın abdesti bozup bozmadığına dair görüşlerin tüm bu hususların dikkate alınarak değerlendirilmesinde fayda olacaktır. Nitekim taraflar arasındaki tartışmanın cereyân şekli de, bize aynı çerçeveyi işaret etmektedir. Kendileri gibi düşünen seleflerine işaret ve atıfta bulunma yanında bu tartışmalar, kullanılan hadislerin sıhhat ve delâleti ile ilgili itirazlara yoğunlaşmaktadır. Bunlara bazı örnekler verilebilir:

A. Tarafların Delillerin Sıhhatleri İle İlgili Eleştirileri

Serahsî'ye (483/1090) göre, Şâfiîlerin delil olarak kullandığı Büsra hadisinin sahih olmama ihtimâli daha kuvvetlidir (لا يكاد يصح). Serahsî bu değerlendirmesini meşhûr hadis âlimi ve münekkidi Yahya b. Maîn'den (233/848) gelen bir açıklama ile destekler. Yahya b. Maîn'e göre "üç konu vardır ki, bunlar hakkında Hz. Peygamber'e izâfe ile nakledilen hadisler sahih değildir. Bunlardan biri de, cinsel organa dokunmanın abdesti bozacağına dair bu hadistir".⁶⁹

Yahya b. Maîn'in bu değerlendirmesine işaret eden İbnü'l-Cevzi (597/1200); Yahya b. Maîn'den nakledilen bu bilginin doğru olmadığını, zira onun "cinsel organa dokunmanın abdesti bozacağına inandığını" söylemektedir.⁷⁰ Şâfiî hadis âlimi Nevevî (676/1277) de Yahya'ya izâfe edilen bu değerlendirmeye atıfta bulunmakta ve demektedir: "Ancak çoğunluk bunun hilâfına amel etmektedir. Hadis imamlarının ve hâfızlarının büyük çoğunluğu (cemâhîr), bu hadisin sahih olduğunu ifade etmişlerdir. Evzaî, İmam Mâlik, Şâfiî ve Ahmed bu hadisi delil almışlardır. Bunlar hadis ve fıkıh ilimlerinin en önde gelen isimleridir. Eğer bu hadis bâtil olsaydı, bu isimler onu delil almazlardı".⁷¹ Diğer taraftan bir başka Şâfiî hadisçi Beyhakî daha önce de geçtiği üzere Yahya b. Maîn'in "cinsel organa dokunmanın abdesti bozduğu" kanaatinde olduğuna, aksini savunan İbnü'l-Medîni ile

⁶⁸ Şüphesiz bölgesel ilim silsilesi ve geleneğinin, ilim adamlarının görüşlerini etkilemesi meselesi her zaman ve her mesele için geçerli olmayabilir. Bu hususta bir araştırma için bkz. Yaman, Ahmet, "Abdullah b. Mes'ûd'un Hanefî Mezhebinin Oluşumundaki Rolü, Bir Genel Kabulün Buhârî ve Müslim Rivâyetleri Çerçevesinde Gözden Geçirilmesi", *Marife Dergisi*, 4/2, Güz 2004, s. 7-26.

⁶⁹ Bu yorumlar için bkz. Serahsî, *el-Mebsût*, I, 66-67. Yahya b. Maîn'in "sahih olmadığını" ifade ettiği diğer iki hadisin ise "لا نكاح إلا بولي" (Velisiz nikâh olmaz) ve "كل مسكر حرام" (Sarhoş edici vasfa sahip her şey haramdır) rivâyetleri olduğu söylenmektedir. Bu konuda bkz. Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Neylü'l-Evtâr*, Beyrut 1973, I, 248.

⁷⁰ Bkz. Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, I, 248.

⁷¹ Bkz. *el-Mecmû'*, II, 54.

tartıştığına ve ona karşı Bûsra hadisini delil getirdiğine dair bir haber nakletmiştir.⁷² Öyle anlaşılıyor ki bu haber, en azından Nevevî'nin gözünden kaçmış olmalıdır. Ya da Nevevî bu haberin sıhhatinden şüphe duymaktadır. Şüphesiz Yahya b. Maîn'in zaman içinde görüşünden dönmüş olması da imkân dâhilindedir.

Serahsî, Bûsra hadisinin sahih olmadığını savunurken diğer sahâbîlerden böyle bir bilgi gelmediğine de dikkat çeker. Serahsî'ye göre Hz. Peygamber'in böyle bir şeyi kibâr-ı sahabenin bulunduğu bir ortamda söylemeyip doğrudan Bûsra bnt. Safvân'ın yanında dile getirmesi pek mümkün değildir. Zira Allah Rasûlü, bâkire bir bayandan bile daha utangaçtır. İmâm Muhammed'e (189/804) göre de; aynı hadisin nakli konusunda erkek bir sahâbînin destek olmadığı Bûsra bnt. Safvân'ın sözüne güvenerek bunun aksini yani cinsel organa dokunmanın abdeste herhangi bir etkisinin olmadığını söyleyen sahâbî ve tâbiilerin terk edilmemesi gerekir. İmâm Muhammed'e göre hadd-i zâtında kadınlar rivâyet konusunda erkeklerden daha zayıftır. Nitekim Fâtıma bnt. Kays'ın "Eşim beni üç talak ile boşadıktan sonra Hz. Peygamber benim için nafaka ve ev tayin etmedi" dediğini duyan Hz. Ömer, "Din ilgili bir meselede, söylenilene ezberleyip ezberlemediğinden emin olmadığımız bir kadının ifadeleriyle amel edemeyiz" şeklinde tepki göstermiştir. İmâm Muhammed'e göre, Hz. Peygamber'in çok sayıda ashâbına muhâlefet eden Bûsra bnt. Safvân için de aynı şey söylenebilir.⁷³

Benzer görüşler diğer bazı Hanefî müellifler tarafından da tekrar edilir. Meselâ Zeynüddin İbn Nüceym'e (970/1562) göre erkekler tarafından nakledilen hadisler, bayanlar tarafından nakledilenlere göre daha kuvvetlidir. Çünkü ilmî konularda erkeklerin hafızaları ve zabt özellikleri daha güçlüdür. Bundan dolayı iki bayanın şehâdeti bir erkeğin şehâdetine denk tutulmuştur.⁷⁴

Şâfiî ve Hanbelîlere göre ise sadece Bûsra değil ona ilâveten on kûsur sahâbî, Hz. Peygamber'den "cinsel uzva dokunmanın abdesti bozduğuna" dair hadis nakletmiştir. Nevevî'ye göre "kaldı ki, tek başına değerlendirildiğinde Bûsra hadisinin, Talk hadisine göre daha fazla râvî aracılığı ile nakledildiği görülür".⁷⁵

Hanefî âlim Ebû Cafer et-Tahâvî'ye (321/933) göre, kendileri tarafından kullanılan Talk b. Ali rivâyetinin "Abdullah b. Bedr → Mülâzim b. Amr" tariki sağlam bir isnâda sahip olup sahihtir; isnâd veya metin açısından herhangi bir ızdırâbı/kusuru bulunmamakta-

⁷² Bkz. *Sünen*, I, 136-137.

⁷³ bkz. Şeybânî, *el-Hucce*, I, 64-65.

⁷⁴ bkz. İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, I, 45

⁷⁵ Bu değerlendirmeler için bkz. Nevevî, *el-Mecmû'*, II, 54.

dır. Bu açıdan hadisin bu tarîki, diğer tarîklerinden evlâdır.⁷⁶ Halbuki Şâfiî hadisçi Beyhakî, Mülâzim b. Amr hakkında “فيه نظر”⁷⁷ şeklinde bir tenkid bulunduğunu hatırlatır. Beyhakî’ye göre hadisin diğer iki tarîkinde bulunan ve hadisi Kays b. Talk’dan nakleden Muhammed b. Câbir ve Eyyûb b. Utbe ise zayıf râvilerdir. Beyhakî bu bilgileri verdikten sonra Talk b. Ali’nin zayıf olduğu yönündeki değerlendirmeleri nakleder. Nevevî de, Beyhakî’yi kaynak göstererek, Talk b. Ali hadisinin zayıf olduğuna işaret eder.⁷⁸

Hanefî âlimler tarafından yapılan “Talk b. Ali rivâyetinin sağlam ve sahih olduğu” yönündeki değerlendirmelerin, hadisin bir tarîkinin diğer tarîklerine kıyasla yapıldığına dikkat etmek gerekir. Ayrıca Hanefî ilim adamlarına göre bu hadis, başta Şâfiîler olmak üzere “cinsel organa dokunmanın abdest gerektirdiği” kanaatinde olanların delil olarak kullandığı Bûsra bnt. Safvân hadisinden de sağlamdır. Nitekim Tahâvî bu hususta, bir hadis âlimi olan Ali b. el-Medîni’nin (234/849) değerlendirmelerini aktarır. İbnü’l-Medîni’ye göre Talk b. Ali hadisinin Mülâzim tarîkinden gelen rivâyeti, Bûsra tarafından nakledilen hadisten daha güzeldir (أحسن من حديث ب. سررة).⁷⁹

B. Delillerin Farklı Yorumlanması

Cinsel organa dokunmanın abdesti bozmadığını savunan Hanefîlere göre Şâfiîler tarafından delil olarak kullanılan hadisler, sahih olsalar bile, çeşitle şekillerde tevîl edilebilir. Meselâ Serahsî’ye göre bu hadislerde geçen “الذكر مس” (cinsel organa dokunmak) ifadesi, “idrâr yapmak” mânâsında kullanılmış olabilir. Zira idrârını yapan kişi normal şartlar altında bu bölgesine dokunur. Nitekim Allah Taâlâ da, abdest almayı gerektiren halleri sayarken “أر جاء أحد منكم من الغائط” (...tuvaletten geldiğinizde) buyurur.⁸⁰ Aslında tuvalet, kaza-i hâcet yapılan yerin adıdır. Fakat Allah Taâlâ, burada yapılan fiilden kinâye olarak mekânı zikretmiştir. Serahsî’ye göre Hz. Peygamber,

⁷⁶ Tahâvî’nin bu görüşleri için bkz. *Şerhu Me’âni’l-Âsâr*, I, 76.

⁷⁷ Râviler hakkında kullanılan “فيه نظر” ifadesinin mânâsı hakkında çeşitli görüşler vardır. Bazı münekkidlere göre bu terim “böyle bir râvinin rivâyet ettiği hadis hiçbir sûrette alınmaz” mânâsına gelmektedir. Bu kanaatte olan münekkidlere göre Buhârî bu terimi genellikle bu mânâda kullanmıştır. Bazı otoritelere göre ise bu terim “böyle bir râvinin rivâyet ettiği hadis, başka bir senedinin olup olmadığını araştırmak ve ona göre değerlendirmek üzere yani itibâr için alınır” mânâsındadır. Bu terim hakkında bilgi için bkz. Abdullah Aydın, *Hadis İstilahları Sözlüğü*, s. 97.

⁷⁸ Bu görüşler için bkz. Beyhakî, *Sünen*, I, 134-135; Nevevî, *el-Mecmû’*, II, 54.

⁷⁹ Tahâvî’nin bu açıklamaları için bkz. *Şerhu Me’âni’l-Âsâr*, I, 76.

⁸⁰ en-Nisâ 4/43; el-Mâide 5/6.

Büsra'nın naklettiği bu hadiste “الوضوء” ifadesiyle abdesti değil, müstehap bir fiil olarak “ellerin yıkanmasını” kastetmiş de olabilir.⁸¹

Şâfiilere göre ise bu gibi yorumları haklı çıkartacak delil yoktur. Meselâ Nevevî'ye göre “الوضوء” ifadesi şer'î/dinî meselelerde kullanıldığı zaman, bilinen organların yıkanmasından ibâret olan abdest mânâsına hamledilir. Şer'î açıdan kelimenin hakikî mânâsı budur. Hakikî mânâdan sarf-ı nazar etmek için ise bir delile ihtiyaç duyulur.⁸² Beyhakî ise, İmâm Şâfiî'nin

“إذا أفضى أحدكم بيده إلى ذكره ليس بينه وبينه شيء فليتوضأ”

lafzıyla naklettiği Ebû Hureyre hadisinin

“من أفضى بيده إلى فرجه ليس دونها حجاب فقد وجب عليه وضوء الصلاة”

“Kim elini, arada bir giysi/örtü olmaksızın cinsel organına uzatırsa/dokunursa ‘namaz’ abdesti alması gerekir” şeklinde nakledilmiş rivâyetine yer verir.⁸³ Görüleceği üzere bu rivâyet, Hanefîlerin itirâz ve yorumlarına cevap verecek mâhiyette “namaz abdesti” lafzıyla nakledilmiştir.

Hadislerin farklı yorumu konusunda bazı örnekler Şâfiî ve Hanbelî müelliflerden de gelmiştir. Meselâ, Hanefîlerin kullandığı Talk b. Ali hadisinin zayıf olduğunu söyleyen Şâfiî âlim Beyhakî sözlerine şöyle devam eder: “Bu hadis sahih olsa bile, hicretin ilk dönemlerinde; Hz. Peygamber’in Mescid-i Nebevî'yi inşası esnasında vârid olmuştur. Hâlbuki hadislerine mürâcaat ettiğimiz Ebû Hureyre gibi sahâbîlerin bu olayla ilgili nakilleri mescidin inşasından sonradır. Nitekim Talk b. Ali, bir rivâyetinde şöyle demektedir: Mescidini inşâ etmekte olan Hz. Peygamber’in yanına geldim. Bana ‘Harcı sen karıştır. Çünkü sen bu işi iyi yapıyorsun’ dedi. Bu esnada bir sahâbî gelip O’na ‘Bir adam abdest aldıktan sonra da cinsel organına dokunsa, ne yapması gerekir?’ diye sordu. Hz. Peygamber de ‘O, senin bir parçandır’ buyurdu”.⁸⁴ Dolayısıyla Beyhakî'ye göre Talk b. Ali hadisi, sahih kabul edilse bile daha sonra neshedilmiştir. Ancak Beyhakî'nin aktardığı bu rivâyetin senedinde, bizzat kendisi tarafından “zayıf” olduğu söylenen ve münekkidlerin önemli eleştirilerine maruz kalan Muhammed b. Câbir⁸⁵ de yer almaktadır. Dolayısıyla Beyhakî, muhâliflerin delilini reddederken gerekçe olarak takdim

⁸¹ Bu yorumlar için bkz. Serahsî, *el-Mebsût*, I, 66-67.

⁸² Nevevî'nin bu yorumu için bkz. *el-Mecmû'*, II, 54.

⁸³ Bkz. Beyhakî, *Sünen*, I, 130, 133.

⁸⁴ Beyhakî'nin bu yorumları için bkz. *Sünen*, I, 135.

⁸⁵ Hanefîlerin delil olarak kullandığı Talk b. Ali hadisinin tenkidi sadedinde de ifade edildiği üzere Muhammed b. Câbir hakkında, münekkidlerin önemli eleştirileri vardır. Bu râvî hakkında geniş bilgi için bkz. İbn Adıyy, *el-Kâmil*, VI, 147; Zehebî, *Mizân*, VI, 87-88; İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 77-78.

ettiği bir râvî aracılığı ile gelen hadisi, kendi görüşünü dayandığı bilgi olarak sunmaktadır.

İbn Kudâme ve Ebû İshâk el-Hanbelî gibi Hanbelî müelliflere göre de Ebû Hureyre hadisi, Talk hadisinden daha geç bir döneme aittir. Zira Ebû Hureyre geç Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber ile dört yıl birlikte bulunabilmiştir. Halbuki Talk'ın Hz. Peygamber'e gelişi, hicretin ilk dönemlerine; mescidin inşa edildiği zamana rastlamaktadır. İbn Kudâme bu konudaki sözlerini "Öyleyse bizim hadisimiz, bu rivâyeti nesh etmektedir" değerlendirmesiyle bitirir.⁸⁶

Talk b. Ali hadisinin mensûh olduğu Nevevî tarafından da dile getirilir. Verdiği bilgilere göre sahabî Talk b. Ali, hicretin ilk senesinde ve mescidin inşası esnasında vefât etmiştir. Hâlbuki "cinsel organa dokunmanın abdesti bozacağına" delâlet eden hadisi nakleden Ebû Hureyre'nin Hz. Peygamber'e gelişi, hicretin yedinci senesine tekâbü'l etmektedir.⁸⁷

Mâlikî hadis âlimi Zürcânî (1122/1710) ise Büsra'nın Mekke'nin fethi senesi (8/630) Müslüman olduğunu, Talk b. Ali'nin ise hicret senesi mescidin inşası esnasında Hz. Peygamber'e gelip daha sonra kavmine döndüğünü hatırlatır. Buna göre Büsra hadisi, Talk b. Ali'nin anlattığı hâdiseden sonra vârid olmuş, dolayısıyla onu neshetmiştir.⁸⁸

Şâfiî âlimlerden bazılarında göre Hanefilerin delil olarak kullandığı hadiste geçen "dokunma" ifadesini "elin sırtı/arkası ile dokunma" mânâsına hamletmek mümkündür. Meselâ Beyhakî, Talk b. Ali'ye kadar uzanan bir senedle şöyle bir haber aktarır: "Talk b. Ali Hz. Peygamber'e şöyle bir soru sordu veya biri sordu o da işitti: 'Namaz kılarırken bacağıma kaşımak istedim. Fakat elim cinsel organıma temâs etti'. Bunun üzerine Hz. Peygamber 'O senin bir parçandır' buyurdu". Beyhakî'ye göre bu haberin zâhirinden anlaşılan şudur ki, eğer bir insan bacağına kaşımak isterken cinsel organına dokunuyorsa bunu ancak elinin arkası/sırtı ile yapabilir.⁸⁹ Ancak Beyhakî'nin yaptığı yoruma mesned teşkil eden bu rivâyetin de senedinde yine Muhammed b. Câbir yer almaktadır.

Nevevî'ye göre ise Talk b. Ali hadisi, "giysi üzerinden dokunmaya" hamledilebilir. Zira Talk hadisinin bazı rivâyetlerinde cinsel organına dokunan kişinin "namaz kılmakta olduğuna" dikkat çekilmek-

⁸⁶ Bkz. İbn Kudâme, *el-Muğni*, I, 116; Ebû İshâk el-Hanbelî, *el-Mübdî*, I, 161.

⁸⁷ Bkz. *el-Mecmû'*, II, 54.

⁸⁸ Bkz. *Şerhu'z-Zürcânî*, I, 129.

⁸⁹ Beyhakî'nin bu yorumları için bkz. *Sünen*, I, 135.

tedir. Bu bilgiyi veren Nevevî “Şurası açıktır ki, namaz kılan biri cinsel organına (doğrudan) dokunmaz” değerlendirmesinde bulunur.⁹⁰

Nevevî'nin bu konudaki son itirâzı, ihtiyât ile alakalıdır. Ona göre, kendilerinin savunduğu görüş, ibadet gibi önemli bir mesele açısından bakıldığında daha ihtiyâtlıdır. Hanefilerin Talk b. Ali hadisini delil almaları ise oldukça gariptir. Nevevî'ye göre Hanefilerin cinsel organı diğer organlara kıyası ise iki açıdan yanlıştır. Öncelikle bu nassa muhâlif bir kıyâstır. İkinci olarak ise; diğer organların hilâfına, cinsel organa dokunmanın genellikle şehvete sebep olduğunu unutmamak gerekir.⁹¹ Hanefiler tarafından yapılan bu kıyâs Hanbelî fıkıhçılara göre de yanlıştır. Zira gusül, had cezâsı (recm), mehir gibi sadece cinsel organa müteallik bazı hükümler vardır.⁹² Dolayısıyla cinsel uzvu, diğer organlara kıyâs etmemek gerekir. İbn Teymiyye'ye göre tenâsül uzvuna dokunmanın abdesti bozması, rey veya kıyâs ile anlaşılabilir bir konu değildir. Bu yönde görüş beyân eden sahâbîler de ancak tevkifi olarak konuşmuş yani Hz. Peygamber'den aldıkları bilgiyi nakletmişlerdir.⁹³

IV. SONUÇ

Abdest gibi doğrudan ibâdete yönelik (teabbudî) meselelerde kural koyma yetkisi doğrudan Allah'a ve Hz. Peygamber'e aittir. Şüphesiz bu konuda Allah ve Rasül'ünden beklenen, abdesti bozmayan değil bozan hususlara işaret etmeleridir. Bu çerçevede onların temâs etmediği şeylerin abdesti bozmadığına hükmedilir. Özellikle günlük hayatta sık karşılaşılan veya karşılaşılmaması muhtemel meseleler hakkında, en azından Hz. Peygamber'den, bir uyarının gelmesi beklenir. Bu bağlamda; büyük ve küçük abdest, yellenme, meni, mezi, vedi gibi vücuttan çıkmak sûretiyle abdesti bozan şeylere çeşitli âyet ve sahih hadislerde temâs edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında cinsel uzva dokunmanın abdesti etkisine temas eden herhangi bir âyet bulunmamaktadır. Bu sebeple konu ile ilgili mürâcaat kaynağı, hadisler olmuştur. Ancak konuyla ilgili farklı hadislerde, cinsel organa dokunmanın abdesti hem bozduğuna hem de bozmadığına işaret edildiği görülmektedir. Şüphesiz böyle bir durumda ihtiyattan bahsedilebilir. Bu durumda, cinsel uzvuna dokunan birinin sırf bu sebepten dolayı abdest alması yerinde bir davranış olacaktır. Hatta meseleyi takvâ ile irtibatlandırmak da mümkündür. Ancak burada söz konusu edilen şey, abdestli iken cinsel uzvuna dokunan birinin abdestini yenilemeden kılacağı namazın geçerli olup olmayacağıdır. Bu du-

⁹⁰ Bkz. *el-Mecmû'*, II, 54.

⁹¹ Nevevî'nin bu yorumları için bkz. *el-Mecmû'*, II, 54.

⁹² Bkz. İbn Kudâme, *el-Muğni*, I, 116; Ebû İshak el-Hanbelî, *el-Mübdî*, I, 161.

⁹³ Bkz. İbn Teymiyye, *Şerhu'l-'Umde*, I, 307.

rumda neticeye ulaştıracak âmilller olarak iki ihtimâlden bahsedilebilir:

Öncelikle bu konuda, mezhep mensûbiyetinin kişinin hayatında oynadığı rol ve bağlılık derecesi, onun davranışlarını etkileyen en önemli âmil olarak değer kazanabilir. Yani mezhep görüşü vazeçilmez bir değer olarak kabul edilip ona göre davranılabilir. Ancak özelikle şâfiî, Mâlikî ve Hanbeliler için, şartların zorlaması durumunda meseleye "ihtilâflar rahmettir" şeklinde yaklaşılması da mümkündür. Bununla birlikte içinde bulunduğu şartların kişiyi gerçekten zorlayıp zorlamadığı, bizzat kendisinin i dünyasında vereceği karara bağlıdır. Bu durumda bile önemli olan, kişinin kendi içinde belli bir prensip kararına varması ve imkânî ölçüsünde bunu tatbik etmesidir. Böyle bir duruma maruz kalan kişinin o an için kolayına/içine geleni yapması, kanaatimizce, "mezhebî" değer "dinî" değerlere bakışı ve bunlara verdiği önem ile alakalıdır.

Mesele hakkında, mezhebî bakış açılarından uzak, sadece elde mevcut deliller açısından da bir değerlendirme yapılabilir. Bu durumda birbirine zıt hükümler taşıyan hadisler arasında tercih yaparak bir hükme ulaşmak gerekecektir. Zira hangi âmillerin abdesti bozduğu, kanaatimizce, naklî bir delile dayanılarak tespit edilmesi gereken hususlardandır. Bu açıdan bakıldığında, cinsel uzva temâsın abdesti bozduğuna delâlet eden hadislerin aksini ihtivâ edenlere tercih edilmesine yardımcı olacak bazı özelliklere sahip olduğu söylenbilir. Zira mezkûr durumun abdesti bozduğuna dair bilgi, öncelikle daha fazla sahâbiye atıfla nakledilmektedir. Bunların bir kısmı zayıf kabul edilse bile, meselâ Bsra bnt. Safvân hadisi hakkında, reddini gerektirecek bir tenkid bulunmadığı grlmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdullah Aydınlı, Hadis İstılahları Sözlüğü, İstanbul 2006.
- Abdürrezzak, Eb Bekir Abdürrezzak b. Hemmâm, el-Musannef, thk. Habıburrahman el-Azamî, Beyrut 1403.
- Aycan, İrfan, "Mervân I", DİA, XXIX, 225-227.
- Bekir Kuzudışlı, Hadis Rivâyetinde Aile İsnadları, İstanbul 2007.
- Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyin, Sünen, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, Mekke 1994.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, et-Târîhu'l-Kebîr, thk. es-Seyyid Hâşim en-Nedvî, Dâru'l-Fikr, trs.
- Dârekutnî, Ali b. Ömer, Sünen, thk. Abdullâh Hâşim Yemânî, Beyrut 1966.

- Ebû İshâk el-Hanbelî, İbrahim b. Muhammed b. Abdillâh, el-Mübdi', el-Mektubül-İslâmî, Beyrut 1400
- Hatîb el-Bağdâdî, Ali b. Sâbit, el-Kifâye fî 'İlmi'r-Rivâye, Haydarabad 1357.
- İbn Abdilberr, Yûsuf b. Abdillâh en-Nemerî, et-Temhîd, thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî - Muhammed Abdûlbekîr el-Bekrî, Mağrib 1387.
- İbn Adiyî, Abdullâh b. Adiyî, el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl, thk. Yahya Muhtâr Guzâvî, Beyrut 1988.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullâh b. Muhammed, el-Musannef, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût, Riyad 1409.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, Tehzîbu't-Tehzîb, Beyrut 1984.
- İbn Hibbân, Muhammed b. Ahmed, Sahîh, tertib: İbn Balbân el-Fârisî, Beyrut 1997.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed, el-Muğnî, Beyrut 1405
- , el-Kâfi fî Fıkhi'l-İmâm Ahmed, thk. Züheyr eş-Şâviş, Beyrut 1988
- İbn Teymiyye, Ahmed b. Abdilhalîm, Şerhu'l-'Umde, Riyâd 1413
- İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrahim b. Muhammed, el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik, Beyrut trs.
- İbnü's-Salâh, Osman b. Abdirrahman, Ulûmu'l-Hadîs, Dimaşk 1986.
- Nevevî, Muhyiddin b. Şeref, el-Mecmû', Beyrut 1996
- Serahsî, Muhammed b. Ebî Sehl, el-Mebsût, Beyrut 1406.
- Suyûtî, Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekir, Tedrîbu'r-Râvî, Medîne 1972.
- Şâfiî, İmâm Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, el-Ümm, thk. Muhammed Zühri en-Neccâr, Beyrut trs.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali, Neylül'Evtâr, Beyrut 1973.
- Şeybânî, İmâm Muhammed b. Hasan, el-Hucce 'alâ Ehli'l-Medîne, thk. Mehdî Hasan el-Kilânî, Beyrut 1983.
- Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed, Şerhu Me'âni'l-Âsâr, thk. Muhammed Seyyid Câdulhak, Kahire trs.
- Yaman, Ahmet, "Abdullâh b. Mes'ûd'un Hanefî Mezhebinin Oluşumundaki Rolü, Bir Genel Kabulün Buhârî ve Müslim Rivâyetleri Çerçevesinde Gözden Geçirilmesi", Marife Dergisi, 4/2, Güz 2004, s. 7-26.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed, Mizânu'l-Îtidâl fi Nakdi'r-Ricâl, thk.
Ali Muhammed Muavviz, Beyrut 1995.

Zürkânî, Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf, Şerhu'z-Zürkânî, Beyrut
1411.